Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 19 ФЕВРАЛЬ, 1987 ШУ. ★ № 22 (7368). ★ Мах 3 кеп.

Новкъост М. С. Горбачев Риге вахар

17 феврале Москвера Риге дIавахар КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев.

* * *

Рига. 17 февраль. Тахан КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев Риге дIакхаьчар.

Аэродроме цунна накъа баьхкабар Латве Компарте ЦК хьалхара секретарь Б. К. Пуго, Латвийски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Я. Я. Вагрис, республика Министрий Совета председатель Ю. Я. Рубэн, Латве Компарте ЦК бюро членаш.

Тахан КПСС ЦК Генеральни секретара В. И. Ленина памятника юхе зизаш дехкар.

Укхаза, Риге центре М. С. Горбачева Латве къахьегамхоица хьалхара къамаьлаш хилар.

(ТАСС).

Грозненски аьшкбетона конструкцей завода цехий болхлоша шерра социалистически яхь йоаржаяьй шийтталагIча пятилетка шоллагIча шера шоаш тIаийца декхараш ханал хьалха кхоачашдара. Цу яхье хьалхара моттиг яьккхачарех я металлоконструкце цеха коллектив. Ханал кхо ди хьалха кхоачашъяьй цо товарни продукци арахецара январь бетта план. ЙоагIачул дукхагIа арахийцай эзараш сомий мьаха продукци..

Из толам баккха вIаштIехьдаьлар цехерча дерригача болхлоша хьнар кхо ца деш къахьегаш шоай кхоачамех бизза пайда ийбарах. Шоай сменни нормех лоархIа ца веш цхьаккха болхло вац укхаза. Царна юкъе къаьстта дика болх а беш, даим яхье хьалха латташ ва йиълагIча разряда слесарь Ведзижев Микаил. ХIара сменагIа нормаш 130—140 процент кхоачашъю. Цхьаккха тайпа брак ниїсъялийтац ший балха тIа. Цудухьа оал Микаилах из болх беш вола участок массаза а тешаме я аьле.

СУРТА ТIА: слесарь М. Ведзижев.

С. АЛИХАНОВА сурт.

ЯДЕРНИ ДОАЦАЧА ДУНЕННА ТIЕХЬА, ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА ГIУЛАКХИЙ ГУМАНИЗМАНА ТIЕХЬА

М. С. ГОРБАЧЕВА къамаьл

Хьамсара дамаш, господаш! Новкъостий!

Хетаргахьа саг кхоанарча денна уйла е ваьлча денз тайп-тайпарча мехкий, халкъий дикагIа хьакъал долча наха дунен кхелех адамлен хургдолчох дола хаттараш массаза хьалхашка увтадаьд.

Укх гарггарча ханага кхаччалца цунах а цунца ювзаеннача темаех уйла яр хьакъалца ловзар, санна массаза наха эшараштa гаьна дола философаш. Iилманхоша, богословаш леладер санна лоархIар. ТIехьарча итташ шерашка уж проблемаш бокъонца практически плоскость а хинна дIаэттай. Бахьанаш довзаш да.

Ядерни герз а из дIа-хьа дахьа могаргдола средстваш а хьаяро, хьакъалерча доазошта тIехьа из Iоадара, саг технически ший вахар хоададе могаргдолаш ваьв. Цхьан ханна дунен тIа лелхаш йола социальни материал хьаIаро, кардинально хувцаденнача дунен проблемаш низаца кхеран замалагара хьайоагIача приемашца къестае гIертаро, политически катастрофа е тарлу. Уйлашта вахара хьисапа милитаризаце яро мелъю хIаьта кхыметтел цIенъяь дIайоах ядерни Iоажалга бодача наькъ тIара моральни тормозаш..

Вай дицде бокъо яц: цунга боаккха хьалхара массаза кхераме бола гIа хIанзе баьккхаб. Ядерни герз практически наха духьала даьккхад, шозза даьккхад. Документально техка а гучаяьнна а я итташ — аз белгалдоаккх, итташ!, цунах кхыча паччахьалкхенашта духьала пайда ийбара йолча таронга цIенхаштта хьажара моттигаш. Аз из яхац критика е харца дара порядка — из а вож а цу планашта дикагIа доагIаш доллаше а. Из аз ях кхы даха моттиг йоацача доазошта адамле геттара гарга даха хилар, цIаькха а белгалдаккхар духьа.

Хьалхарча дунен тIемо цун заманхой цецбаьхар цул хьалха ца хиннача тайпара бала тIаоттабаро вахар дохадаро къизала, нах боабара технически процесса йоккхача масштабаша. Цхьабакъда цо яь човнаш мел кхераме мара ца хиларах, шоллагIа дунен тIом хьалхарчун ерригача «рекордел» дуккхаза тIехьбаьлар, нагахьа санна из дош цунах ала йиш йолаш дале.

Тахан цхьан стратегически хина кIал гIолла лелача лодка массехк шоллагIча дунен тIемашта ниїсса нах боабара потенциал лелаю. ХIаьта уж тайпа лодкаш — дуккха итташ да, хIаьта царна ядерни системаш уж хинна Iац. Даггара уйла ийча а низ дIакхоачаргбоацаш хала да из къематди духьалъоттадара из сага ший идея харцъяра дош ала нагахьа санна хIанз йолаш йолча ядерни потенциалах эггара зIамагIдола дакъа а юкъедоаладой хургдар малагIа даха.

ШоллагIа дунен тIом чакхбаьнначул тIехьагIа (хьалхарбар чакхбаьнначул тIехьагIа а санна) халкъаш дIа-хьа доадар юкъера дIадоаккхаргдола дунен порядок вIашагIйолла гIертар. Из гIортар цхьа лар йоацаш дисанзар, шийна бенна тешам бизза кхоачаш б а ь беце а. ХIаьта а ВIашагIхиййттача Къамий Организаци болх беш я. ХIанз йолаш я хьалха ца хинна паччахьалкхенашта юкъера, общественни контактий регионални а кхыйола а структураш. Цхьан дешаца аьлча, дIахохьош да дунен тIемаш хиларга вугаш хиннача зуламеча «логикера» дунен халкъий сообщество хьаараякхара деш дола политически лехамаш.

Ядерни тIом хинначул тIехьагIа цхьаккха проблема юсаргъяц, переговораш е истола тIа меттел — гударга тIа, кхера тIа аха саг хургвац. ШоллагIа Ноев ковчег ядерни потопера араяргъяц. Хьакъалаца из, хетаргахьа массане а кхетаду. ГIулакх деррига а «шишегIа а тоалургда» аьна хетадала йиш йоацилга наха кхетадарах латт, цхьабакъда дунен тIа иштта уйла еш бола нах кIезига бац. Кхы тIехьа ца а доахаш дунен халкъашта юкъера гIулакхаш чакхдаха деза, ядерни бIаьшарен реальносташка хьежа правительствайи паччахьалкхенийи оамалаш дIатаръергйолаш.

Дош иштта латт: е политически уйла яр хано дIадехарашка хьежа хургда, е лаьттара цивилизаци а вахар ше а дIадала мег. Адамлен дерригача гIулакхашка, цул совгIа дунен халкъашта юкъерча политике цхьан миноте йиц е йиш яц хIанз тIеман машараи юкъера, адам дахараи денна дIадалараи юкъера массанена керттера вIашдухьаленаш. ХIаьта из ший ханнахьа машара пайдане хургйолаш къоастае гIерта веза.

ХIаьта из деш историна карагIдаьнна деррига дика дар гучадаха, Iомаде, шоайла дIа-хьа декъа а, къаеннача проблемашта керда творчески наькъаш леха а деза.

Наьха прогресс лораяь а ца Iеш, духхьал нах шоаш лорабар хIанзарча дунен тIа дола кхерамаш эшаде вайга низи денали кхачарах тийша да.

Из дулургда аьнна хет сона. ТIеххьара итт шу белгала да духхьашка адамлен историе чухь къаьст-къаьста викалаш хинна а ца Iеш, бIаьрчча йохаргйоаца цхьоагIало хиларца, сага, общества, Iалама юкъе Iалаьмате доккхий хувцамаш хилар гуш да, шоай материальни балха масштабашка диллача хьахулачун мах а беш.

ХIаьта из кхетадаь ца Iеш, ядерни кхерам дIабаккхара тIехьара къовсам баьржаб. Харц де йиш яц цунах йоккха нравственно-политически школа хинна хилар, цу чу боагIа нах, бIаьрчча халкъаш, халача цхьабакъда, чIоагIа эшача искусствах Iомалуш хилар: цхьана машаре даха. Юкъара а ший а хьашташ цхьатарра хилийтара наькъаш леха. Майррен ниїссен долчун а хургдолчун а бIарахьежа. из карадерзаде, хIаьта карадерзадеш ший ханна практикана выводаш е. Шун форум — из бакъдеш ярех цаI я.

Хьамсара дамаш, господаш, новкъостий!

Цу ерригача проблемаех шуца бокъонца дагавалалехьа са безам бар Советски Союза халкъа а правительства а цIерагIа шуга массанега московски форума доакъашхошка — политикашка, публицисташка, бизнесменашка, Iилманхошка, лорашка, культураи искусстваи деятелашка, йоазонхошка, бе-беча кинаэий викалашка дIайха моаршал хатта. (ТIоараш тох).

Оаха чIоагIа мах бу укх тайпа форум чакхъяккхара фактах а, укхаза лаьттан ерригача миIингашкара. иззал дукха цIи хеза а лоархIаш бола а нах бахкарах а. Оаха кхетаду: хIаране ший декхараш, ший гIулакхаш долга. ХIаьта а шоай гIулакхаш юкъагI а дита эзараш километраш гаьна укхаза даьхкад шо, шоай кхерам а сагото а хьахайта, уж проблемаш дагайоахкача нахаца уйлашца дагадовла.

Духхьал из а боккха лоархIам болаш да, хIана аьлча, форума доакъашхошта юкъе тайп-тайпара хьал долча наьха викалаш, ерригача континенташкара дуккхача паччахьалкхенашкара нах, ба.

Форум — бокъонца дунен общественноста сибат хьахьокхар я.

Советски наха гарга а кхетаеш а я форума идеяш, шо укхаза доаладаь йоакхонаш уйлаш. Къаьстта цу хьакъехьа со цIаькха а кхайнх шуга шоана баркал аларцен раьза хиларцен долча дешаца оаша укх деношка баьча. укхаза «гергача истолаш тIа» гулбеннача викалаша бийцача балхах, сона хет укх форума, шоах хIаране оаз гайпа е ганза дIахозаргья аьнна.

Геттара лоархIаме да форумо лерхIар, цун уйла шеррача общественнии политически низашка дIахойтилга, хIаьта кхы а лоархIамегIа да паччахьалкхенашта керте латтараша из кхетаделга. Из дош, аз кхетадечох, укхаза, йоккхача Кремлевски дворе шун юкъарча вIашагIкхетаре, масса а викалаша дийцад. Ала дезаш да, Советски правительствос укх Московски форуме мел дийцар кхетамца тIаэцарг хилар. Иштта хила деза, хIана аьлча уж идеяш дийза даргдоацачох, керттердолчох я — адамий кхоане лораярах.

Форуме дийцача дешаех ала хIама да са, хIаьта тха правительствана хетар шоана дувца безам а бар. Цул хьалха шун теркам тIабахийта ловра сона цхьан хIаманна.

Шо Советски Союзе даьхкад, тха революционни хувцамаш шерра доладеннача хана. Уж боккха лоархIам болаш да тха обществана, ерригача социализмана, дерригача дуненна. Цар чулоацам, цар никъ, цар лерхIар кхеталича мара нийса къоастае йиш яц тха дунен халкъашта юкъера политика. Тхоай халкъа хьалхашка, шоана хьалхашка, дерригача дуненна хьалхашка духхьал дIаях аз: тха дунен халкъашта юкъера политика цIаккха а ца хиннача тайпара чурча политикаца, мехка чура гIулакхаш тоадара уйла тIаяхийтара болча балхаца ювзаенна я. Духхьал цудухьа тхона беза чIоагIа машар, дунен халкъашта юкъерча бувзамий ниїса хургдола наькъаш.

Каст-каста хозаш да — из хIанз а тхона хьахоз — СССР-гара хьабувл яхача кхерамах, машараи мукъалени болча «Советски кхерамах». Ала деза, оаха шеора дIаболабаьча, юхабаргбоацача, эргалонаш яра болча наькъо массанена дIагойт: тхоай низаш — таронаш малагIча оагIорахьа яхийта оаха лаьрхIад, мичахьа хьожаяь я тха уйлаш, миштай тха бокъонца йола программаши оаха лерхIари, мичахьа тIаберзабе оаха лаьрхIад тхоай общества интеллектуальни низ.

Тха керттера уйла я халкъа деррига низаш оарцагIдаккхарца социализма потенциал дIайовзийта. Цу гIулакха тхона эш ерригача общественнии паччахьалкхени организацеша, ерригача производственни коллективаща, творчески союзаша, наьха къахьегама кердача формаша, царех харцахьа йицъялийтараш юха метта а оттаеш, бизза болх дIахьолга. Лоацца аьлча, общества дерригача вахара шерра демократизаци елга эш. Из да дIайолаяь процессаш хоалдаме чакхъяхара дола керттера тешал. Тхона эш дукхагIа социализм, цудухьа дукхагIа демократи а.

Иштта оаха дIахьу хIанз сийлахь-йоккхача революце гIулакх. Из раьза хинна тIайийцад тха халкъо.

Бакъдар кIалтIадоахилген спекуляцин хургйоацаш (хIаьта, уж тхона кIезига хьахазац Малхбузехьара) белгалдаккха лов сона: тхоай хувцамаш оаха чакхдоах оахош хержача социалистически наькъаца, общественни рузкъана тхоашта хетар юкъе а кхувлаш, советски вахара наькъаш юкъе а кхувлаш. Тхоай толамаши тхоай гIалаташи оаха дуст духхьал социалистически бустамца, кхы цхьаккха а бустамца дистац.

Цхьабакъда, тхона лов оаха леладечох кхетар. Оаха дог доах, хIанз мукъах, нагахьа санна тхоай мохк дикагIа тоабе тхо гIийртача, цхьаннена а вогIа хургдоацилга, цунах дерригача дуненна пайла баргболга дунен ерригача сообществос кхетадарга.

Эргалонаш, нагахьа санна цар дуненхалкъашта юкъера аспект йистара яьккхача, из да кхы моллагIа социальни система социализмо машарерча яхье тIахьехар. Тхона могаргда, иштта йола яхь дерригача дуне тIа юкъарча прогрессанеи машарая пайдане йолга дIахайта. Цхьабакъда, из санна йола яхь лелаергйолаш а XXI-ча бIаьшере адамашта пайда баргболча цивилизированни формех яржаргйолаш а керда мышлени эш, дIаяха еза юхадоагIаргдоацаш дIадаьннaчох йиса уйлаш, стереотипаш, догмаш.

Кердача мышлене гIулакх духхьал хьалхашка эттадаш тха обществана, советски кулгалхошта. Цу гIулакха дукха уйла яьй оаха. Тхоашта, кхыбарашта критика яьй, тхоашта хьалхашка халагIа, корта лазабоаккха хаттараш увтталаьд, бокъонца бакъдараш дайза далале, хIаьта тхо тийшар таханарча чоалханерча. вIашдухьаленаш йолча дуне тIа дуненхалкъашта юкъера проблемаш къоастаяра керда наькъаш, методаш хила езилгах.

Тхона хьалхашка эттар, хьалха аксиома я-кх из аьнна хийтта юха эргадаха дезаш хинна гIулакхаш. ХIана аьлча Хиросимали Нагасакели тIехьагIа дунен тIом кхыча средствашца дIахора политика хург ца хилар гуш да. Цу политика автораш шоаш а боагаргба ядерни тIем тIа.

Оаха тхоашта кIоаргга кхета а даь хьатIанийцад ядерни герз Iоадарои из дIахо кердадаккхарои адамаш доадаь дIадоахаргдолга. Цар вахар дусаргда цхьан хIаманца — ядерни герз дIадаккхарца.

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

ЭРГАЛОНАШ ЕЛГА СИХДАРА НАЬКЪАГIА

КПСС ЦК январски (1987 ш.) Пленума решенеш могаеш республика къахьегамхошкара письмош ух «Сердало» газета редакце

ГАЗЕТ ДЕШАРАШКА ДОЛА КХАЙКАРАЛ

Укх деношка КПСС обкоме, парте городской районни комитеташка, «Сердало» газета редакце дукха каьхаташ ух республика къахьегамхошкара. Цар тIа газет дешараша язду КПСС ЦК январски Пленума решенеш шоаш дег тIара къоабалъелга, вахар, болх эргабаккхара цо шоашта боккха низ беннилга.

Март бетта эргалонехи кадрови политикахи дола дош дувцаргда парте областной комитета пленуме. Цу хьакъехьа «Сердало» редакце дех ший дешарашкара укх хаттарашта жоп луш шоашта хетар яздар:

1. Мишта эргабоаккх болх шун къахьегама коллективе? Шоана хетачох, фуд карагIдоалар, хIаьта вIаштIехь ца доалар малагIа да? Духьалъуветта халонаш малагIаш я?

2. Язде тхога, шун коллективе, партийни, советски, боахама, профсоюзни, комсомольски органашка кадраш дIа-хьа нийсъяра, кхеяра гIулакх дегIадоаладара фу дича баьъахьа да. Кадраш кхеяра балха тIа малагIа формаш лоархI оаш пайданегIа?

ИШТТА ДIАХОДОХАЛУРГДАЦ

Вай мехка дукхача моттигашка кхоач «Югмебельтранс» объединене № 3 йолча тха автотранспортни предприяте водителаш. Мовхьаш кхухьача автомобилий наькъаш долх Московски, Ростовски, Орловски областашка, кхыча районашка — хIаьта уж эзараш-эзараш километраш. Цудухьа, кхетаде хала дац тха транспортникаша барттайна болх бар, техника бIаьхача наькъагIа яха кийча хилар мел лоархIаме да.

Цу бехктокхамеча декхарех, хала а атта а, тха предприяте коллектив тахан лоархIаю. Транспорт араялара коэффициент 0.63-нега дIакхоач. Из хьокхам планал лакхагIа ба. Хьийга къа а зехьа дайнадац. Социалистически яхьа итогаш а яь «Югмебельтранс» объединенена чуйоагIача шийтта предприятена юкъе дIадахача шера йиълагIча квартале тха коллективана хьожайир хьалхара моттиг. карара кара тела ЦIе байракхи ахчан премии а луш.

Транспортникаш дIахо а хьожаргба шоай оагIорахьара ледарло ца ялийта. Амма, духхьал цхьан хьинарца массаза план кхоачашъюлургьяц. ХIана? Тхога йолча техниках таханарча дийнахьа 70 процент тишъенна. списани е езача дIакхаьчай. Iалаьмате ледара Iалашду тхо кердача техникаца, эсала я предприяте ший материально - технически база а. Средстваш ца хилар бахьан долаш тха предприятена хьаенна керда територи кулг а ца тохаш латт. Хийла моттигаш ниїслу транспорт ца тоъаш. ТIаккха боагIача боараме мовхьаш дIа-хьа кхахьа вIаштIехьдалац. ХIаьта из Iатъ оаха керттера гIулакх деча «Терек» яхача ерригача объединена. Цунна карагIдалац продукци йохкара план кхоачашъе, юхайоал материально - технически Iалашо.

ТIаккха уж кхоачамбоацараш мел ниїслуча хана, план кхоачашйой а, мишта оалалургда болх эргабоаккхаш латт, аьнна. ХIаьта, боккъалдар аьлча, цунах хIама хургдац, нагахьа санна тхо «Югмебельтранс» объединене кулгалхоша шоай болх эргаца боаккхе, тха предприяте материально - технически база кердаяккхараи дегIайоалаяраи цар новкъостал ца дой.

Боахам бизза ший лоIаме болча хьалашка автомобильни а кхыйола лелаеш йола техника а кердаяккхара хьабеча пайдах йоагIа отчисленеш сихха дIахьожае тхона могаш хилча мара дикагIча оагIорахьа паркера тха болх эргабаккха йиш яц. ЦIайоагIача хана тешаме кIийле кийчъе а могаргдац. Из кхетадоре бакъахьа дар объединене кулгалхоша а.

А. ФЕСЕНКО,
«Югмебельтранс» объединене № 3 йолча автотранспортни предприяте керттера инженер.

ВАЙХ ТИЙША ДА

Сога хаьттача, эргалонаш яр цхьан моттиге долаши вокхазахьа доацаши мегаргда, аьнна хетар чIоагIа гIалат ва. Из эш массанахьа, массанешта. Хьаэцаргья вай тха «Старогрознефть» НГДУ коллектив. Из боахама расчетага йоалаш я. Шо цецдаргдолаш хала чакхйоал из процесс. Цу тайпара хIама хургдацар, нагахьа санна ханнахьа цунна кийчо яьяларе, боагIача тайпара организациони болх чакхбаьккхабаларе, хIара къахьегамхо цох хьалургболча пайдах дIакхетаваьваларе.

Тха балха новкъарлонаш еш тхох тийша доаца бахьанаш а да. Къаьстта ала лов сона мехкдаьтта даккхара эша машинаш хьаеча Бакински заводера хьаухийтача продукцех. Аз дувцар качалкехи насосехи да. ХьайоагIаше, цхьацца айп долаш хул уж. Шоаш дIаоттае езача моттиге дIакхачале, ремонтни цехе гIолла го боаккх цар. Дукхаза а цох лаьца завода коллективага яздаьд оаха, цхьабакъда, хувцалуш хIама дац.

ХIаьта а ала йиш яц тха балха хувцамаш дац аьнна. Эггара хьалха транспортникех дувцаргда вай. КIезига лезабац тха корта уж бахьан долаш.: Хийла бусар болхлой ханнахьа вахтови автобус хьаца йоагIаш. Йовра балха ха, эгIазъухар нах, тайп-тайпарча инстанцешка леткъар. Хьалха хинна № 15-72 яхача автоколонна кулгалхо дукха сагота вацар этта гIулакх тоаде. Кастта хийцар из, цун когаметта кхы саг хьожавир. Болх сиха тоабелар. Иштта да-кх кулгалхо шийна тIалатта бехктокхам бовзаши инициатива йолаши хилча гIулакх а дикагIа дIадода.

Цхьабакъда, массанахьа дац иштта. Масала, тха жилкомхоз. Укхаза а хийцав кулгалхо. Хьалха и. Потеряхин вар, хIанз и. Воронин ва, хIаьта болх ше хиннар ба. Хьалха санна леткъ нах. Хаций-те коммунальникашта шоай балхах тийша дукха долга? ЦIагIа, коа, улицагIа лостам хилча, хьийарегIа къахьега безам боагIа, къахьегамхой дог айденнагIа а хул.

Мишта вахa, болх бе беза яхача хаттарашта жоп луш я КПСС ЦК январски (1987 ш.) Пленума решенеш. ТIаккха ма хулла сихагIа чакхдаккха деза-кх цар яхар.

В. ТКАЧЕВА,
«Старогрознефть» НГДУ оператор, КПСС XXVII съезда делегат.

ВАХАР ДИКАГIА ХИЛИЙТАРА

МоллагIча къахьегама сага, миччахьа из болх беш хиларагIа, цун дег чу дувшаш чIоагIа лоархIаме дешаш дар КПСС ЦК январски (1987 ш.) Пленуме дийцараш. ХIаране Iалаьмате чIоагIа къоабалъю цига КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева эргалонехи парте кадрови политикахи яь доклад. Вай вахаре цхьа моттиг яц цига дийцар ларде дижа йиш йоацаш.

Со се хьехархо ва. Тха балха а дукха да хувцадезаш дола хIамаш, къонача тIехьенна дизза дешар дIаIомадеш боацаш, цунна бсагIаш бола идейно - политически кхетам бала ца ховш бола хьехархой кIезига бац. Цуморча «хьехархоша» дукха зе ду вай обществана.

Укх деношка КПСС Наьсарен райкоме хилар цу дешаех лаьца совешани. Цига гулбеннабар школай директораш, базови предприятей кулгалхой.. кхыбола нах. Укхаза дийцар январски Пленумо дIадеххача тайпара берригa болх тоабе безилгах. Хано дIадеххача тайпара къахьега раьза воацачо болх бита безилга. ЦIераш а йоахаш дийцар цига болх эргабоаккхаш боацача школай директорех, шоай хьехархоша, берашта дешар мишта Iомаду, фу кхетам луш цар уж кхеду хьожаш боацарех. ДоагIаш а эшаш а къамаьл дар цига хиннар.

Ший балха моттигах доккхал а деш бе беза хIаране болх, тIаккха сихагIа дегIайоаргъя вай общество, дIадаргда цхьаболчарех лета тахан товш доаца лазар. Дерригнех лаьца юхьдухьала дIадувцаши кхоачамбоацараш дIадоахаши тоаде деза вай вахар. Из да халкъо, парте хIаранена тIадуллаш дола декхар.

К. МАРЗИЕВ,
Назрановски районо методист.

ЯДЕРНИ ДОАЦАЧА ДУНЕННА ТIЕХЬА, ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА ГIУЛАКХИЙ ГУМАНИЗМАНА ТIЕХЬА

(Инстедоалар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

Оаха хьатIаэцац, моллагIа бале а, адамашта валар тIаоттадеш йола приговор лургйолча цхьан мехко кулгалдара бокъо, из СССР яле а, США яле а, е моллагIа мохк бале а. Вай судахой дац, хIаьта миллиардаш нах таIазар де деза преступникаш бац (ТIоараш тох). Цудухьа йохае еза ядерни гильотина. Ядерни паччахьалкхенаш декхарийла я шоай ядерни IиндагIа тIа гIолла ядерни доацача дунен тIа кхача. Цунца цхьана **нравственноста адамлен юкъарча нормех политика къестаелга** дIадакха.

Ядерни смерчо IоцIенберг-ба социалисташ а, капиталисташ а, бакъбараш а, харибараш а. Нийса дий-теш из гIулакх? Оаха, коммунисташа, лерхI — нийса дац.

Ала доагIа, политически практиканен наха юкъерча морально-этически нормаштен юкъера доазув дIадаккхара **керда** мышлени оаха тахха хилар.

Советски общества лакхерча форуме — парте съезде цхьа шу хьалха оаха белгалдаьккхар тхоашта дуне мишта бIаргагу, цун хIанзарологичен хургдолчун философски концепци. ХIаьта тхо духхьал тхоай теоретически доктрина кхайкаьл Iаншар. Цун ларда тIа вIашагIетталар **дуненхалкъа кхерамзален масса оагIорахьарча система** политически платформан. Из система я шийн кхерамзле вIашагIйолла йиш яц кхычар кхерамзлен чотах яхача маIанах латташ, хIаьта цо вIашагIтоттинна кертте сфераш: тIема, политически, экономически, гуманитарни.

Военно-политически сфере оаха программа еяр 2000-гIа шу тIакхоачаш ядерни герз дIадаккха аьнна. Советски халкъа цIергIа из дIакхайкийр кхойтта бутт хьалха, 1986 шера 15-ча январе. Тхо тешаш да из ди цивилизаци хIалак ца еш кIалхьараяккхара лоаттабеча къовсама исторе тIа гIорг хиларах. Цул хьалха а предложени еннаяр оаха деррига ядерни лелхамаш совцаде аьнна, хIаьта дуккхаза дIадIаьхйир тхоай оагIорахьара мораторий. Рейкьявика идея дIайолаяьр тхо дар. Оаха цига ера предложенеш, нагахьа санна вокха оагIоно уж хьаллаьцаяларе, из дар герз кийчделга цIендаь дIадбаккхилга, овланара денз герзи ядерни кхерами дIабоаккхилга. Тхоай союзникашна цхьана майра боаккха гIа баьккхар оаха вIаший тешам хиларан Европера тIема низаши массазара герзи кIезигдара гIулакхан. Оаха дIахайтар химически герз цIендаь дIадаккхара тхо кийча долга.

Оаха Владивостоке дийхар Азен Тайжача океанен мехкаш, дунен цу йоккхача а айлуш латтача а регионе массаненен хIараненен тIалатта кхерам дIабаккхара наькъаш лохаргдолаш, шинна оагIорахьа пайданен бокъонаш цхьатарра йолаши уж наькъаш хургдолаш. Ядерни доацен, низ тIа ца лоаттабуи дуне хьалдара тха философски политически наькъаш, сийлахь-йоккхача Инде, блокашта юкъе ца бахача миллиардаш наьха наькъаш вIаший дувзаденна йолча Делийски декларацена кIал кулгаш яздир оаха.

Дунен кердача экономически порядка чIоаггIа оагIув хьаллоацараш тхоаш хиларга хьежжа, дуненхалкъа экономически кхерам дIабаккхара вIашагIа а елла концепци елар оаха, массане а из ювцаргйолаши къоастаергйолаши.

Юххера а, массанена гуш да «кхоалагIча хельсинкски тускар чу» дала гуманитарни проблемай тха керда наькъаш. Тха предложенеш, иштта йола тха позици Малхбузено Iоткъам тIалоаттабелга да, дагахьа къайлагIа уйлаш а лелаеш тхоаш дезадалийта гIерт аьнна хетарий дог-уйла дохаде лов сона. Иштта дац из. Из да кердача мышлене маIан.

Иштта, **масса а оагIорахьа тха философски дуне бIаргагор практически политика тIа, къаьсттача гIулакхаш тIа дIатIадахьа гIерт тхо.**

Халкъаюкъерча кхерамзлен керда гIирс хьалбе а из чIоагIбе а таро хургья вIаший тешам лелабойя. Оаха кхетаду: цунга бода никъ аттта бац. Из дIабахьа декхарийла тхо цаIаш хинна Iац, истори шоана дагадохе, ца тешара тха дукхагIа бахьанаш дале а.

Къовсаме варгвац со цу гIулакха, цхьабакъда, белгалдоаккхаргда керда мышлени ца тоъалга хьежжа тешам а ца тоъалга. Из гIулакх иштта оттара бахьанаш шерача планах кIоаргга дувца лаьрхIадац аз, цунах ала дезар дукха дале а. ХIанз вай хьалха хьежа деза, дIадаьнначун есаре ца а хулаш.

Тешам вIашагIболла беза вIаший леладеча гIулакхашца, вIаший довзарца, юкъара дешаш къестадарца. Овла тIара нийса дац укх тайпара хаттар оттаделга: хьалхагIа — вIаший тешам, тIаккха — юхе мел дисар: герз дIадоаккхилга, вIаший гIулакхаш леладелга, цхьанара проекташ увттаяр. Юкъарча гIулакхаш тIа гIолла — тешамга вахар, из вIаштIехьбаккхар, чIоагIбар, дегIабоалабар. Из ба пайданера никъ. ФуннагIа дале а, тхона иштта хет.

Советски Союзе эргалонаш ярах хьахуларех эггара дезагIдарех цаI — низ мелб а массанахьа а тха обществера дIа-хьа бола тешам чIоагIбар. Цо чIоагIъю хиланза баргбоаца тешам паччахьалкхенаштен дунен халкъаштен юкъерча гIулакхий сфере а баккха таронаш луш йола тха уйла.

Юха а кердадоаккх аз — хIаравар шийгара дIаволавала веза. Дерригача дунен лакхера кхелахо ше-шийх ца лерхIаш, шийн обществага объективно, самокритично хьажарца цхьана кхычар сийдар — из да-кх дунен халкъашта юкъерча гIулакхашта эшаш дар.

ХIанз кердача сакхетамо хала боакхк дунен халкъашта юкъерча политике бода никъ. ЧIоагIа хала дIадода дIа-хьа бола тешам вIашIехьбалар. Дукхьал из бахьан долаш, сона хеташ, чIоагIлуш йоалла хIанзара уйла. Из-м политикий гIулакх хинна Iац. ХIаьта вай-м тешаш да деррига дунен тайп-тайпара профилей интеллектуалаш, кагирхой, «бераш» — кхы тIа а дукхагIа бераш — хьажара гера хьар фуд геттара дика хова бола тIехьа махой, инаралаш а тIехь дала лоала общественни болам шерлуш а хьалхалуш а уш. Уж укхаза болаш, укх форуме дакъа лоацаш.

ХIаьта из деррига а да дуне мичахьа кхаьчад, малагIча ахка йисте кхаьчад, цунна тIалатта кхерам мел хила йиш йолаш ба наха кIоаргга кхетадар бахьан долаш.

Сона хет, шун форум — ядерни доацача дунен тIехьара адамле дийна йисара тIехьара бола общественни болам дегIабоалабара баьккха Iалаьмате боккха гIа ба. Аз дег тIара тIаэц московски форумо юкъехьу дакъа.

Са безам ба цIаьхка а къаьстта Рейкьявиках ала. Из гIулакх харцар дацар, никъ бастар дар. Уж аргIанара переговораш яцар, ядерни доацача дунен наькъа тIа далара Iалаьмате йоккха перспектива хьаеллаенна бакъдолчун ха яр.

Рейкьявико дерригача дунен тIа иштта йоккха реакци гIоттаяьй, хIана аьлча, ядерни арсеналаш кIезигъяра проблемага тхо кхаьчар бокъонца кердача наькъаца, военно-технически хинна а ца Iеш, политическии психологически проблемага санна. ХIаьта дош дукха хIама ца эшаш къастача кхаьчадар. Цхьабакъда, фу дергда из бахьан долаш Рейкьявике финишага ца кхоачаш тхо дитача цу «дукха хIама ца эшаш» яхачох?

Из хIана нийсделар яха полемика юха дIайолаергъяц аз. Аз догдоах, оаха цунна баь мах шоана бовзаш хиларга. Шун теркам укх фактана тIабахийта ловра сона: цхьан юкъа шаккхе оагIо Рейкьявике раьза хилар шоай ядерни арсеналаш сихха кIезигъе, тIаккха уж вIалла хургйоацаш дIаяха, ядерни средстваша тешшаме кхерамзле Iалашъе йиш яц яхара уж бокъонца раьза хилар дар из. Из — лоархIаме политически констатаци.

Рейкьявике хинначо юхадаккха йиш йоацача тайпара хийцар хургболча машарах йолча дебатий характери маIани. ХIаьта а цхьабараш гучаяьннача тароно кхерабир, цар тхо юхатетт. Цхьабакъда, дIадахачо мелла чIоагIа тIехьашкара каетте а, цунга юхадахар хургдац. Со бIубенна ва, адамленна могаргхиларах, аз догдоах, тоъала сиха, шийна тIера ядерни веригаш Iокховсар дIадоладе. Цхьабакъда, из дара къовсам лоаттабе безаргба, цIенхаштта къовсам лоаттабе.

Керда **политически уйла** цивилизаци дикала кердача лагIа тIа яккха декхарийла я. Духхьал из цаI бахьан из позицена цкъа еш йола корректировка яц, **дунен халкъашта юкъера гIулакхаш леладара методологи я.**

Укх зале меттел, хетачох, цул арахьа а кораве хала да ядерни герз кхераме доаца хIама лоархIа саг. Цхьабакъда, болаш ба из во кхы а доккхагIдола во — тIом — юхатоха эшаш да аьнна бокъонца тешаш бола дуккха а нах. Духхьал из тезис улл ядерни низ юхатохара доктрина кIийлен тIа.

Фу ала безам бар са цунпа дувзаденна?

Хьалхардар: Кхыметтел цу доктрина кIийлен тIа сайцача а, мукIарал ца дича далац, «ядерни охранни грамота» «ак» ца оалаши йилла ха йоацаши яц, аьнна. МоллагIча хана адамленна йола Iоажала приговор а хинна дIаотта мег из. **Ядерни герз дукхагIа ме хул, иштта аргда вай, цо «яхар деш» хургья аьнна доглоахилга** кIезигагIа я. Из герз дIа-хьа даржар, цунца ювзаенна технически системаш чоалханегIа хилар, царна транспортировка яра масштабаш дукхагIа хилар, технически гIалат далар массазара таро, сага мелал е цхьанне зуламе лоIам белгалбалар — из деррига а цхьана адамле хургья е хургьяц шийх тийша йола цIаьхха экка йиш хула хIамай йокка набор я.

Шоллагl'дар. Хьожаргда вай герз юхатохара доктринага кхыча оагIорахьара. Шийн чулоацамга диллача кхерам тIатувсара политика я из. Поведене хIара модель шийн чура логика йолаш я. Кхерам тувсар политика средство йолаш санна белгалйоалача хана, моллагIдола гIулакх ийккхача цу тайпарча кхерам тувсалгага беррнгаш а цIенхашта хьожилга ловш хилар естественни да. Цхьабакъда, из иштта хилийтара тувса кхерамаш юкъ-юкъе гIулакхаца чIоагIде деза. ХIаьта укх даькъе — тIема низ юкъебоалабар. Укхазара вывод цаI мара хила йиш яц: исторически перспективаца йоагIаш йола герз юхакъовлара политика тIема конфликташ хилар кIезигдарал меттел, уж хилара таро шерлу. Из иштта дале а, Рейкьявикал тIехьагIа а цу доктринах тувсабалар долаш да.

Из дераш, дукхагIча даькъе, тхоца конфронтаци еча хана моралага кхайка тIера бараш ба. ТIаккха шоаш мишта гу уж цу даькъе — бакъахьа йолча хIанзарча морала даькъе? Уж-м бIубенна тешаш ма бий, цар-м из къайла а кхахьац, шоаш тхоца леладу гIулакхаш кхерам тувсара, низ бара, даим а из низ юкъебоалабара таро хилара кIийлен тIа мара леладе йиш яц, аьнна. Мишта хьожаргдар шо цу тайпарча сагага, нагахьа санна из улицагIа воагIаш духьала кхийтача? Наха юкъе долча гIулакхашка диллача дукха хана денз акха лоархIаш йола цу тайпара стандарташ, хьахетачох, тоъал дукха хIама ховш болча деятелашта паччахьалкхенашта юкъерча гIулакхий хила йоагIаш йола норма я аьнна хетар мишта нийслу!

КхоалагIдар. Герз дIадаккхарах йолча дискуссешка каст-каста хаза йиш яр тезис: сага оамалца йолаш я цхьа «низ бара инстинкт», «тIема инстинкт», из инстинкт дIаяккха а йиш яц.

Фу хул тIаккха? ТIом — — сагацара дIакъаста йиш йоаца наькъахо? Дале, саг хIалакву керд - кердагIйола средстваш хьаяр, уж эргайоахаш тоаяр, хьаIоаяр хиланза даргдоацаш да?

Цу тайпарча уйлашца машар бе вIаштIехьдац. Цар дагайохийт кхыдола халкъаш гора увттаде, уж шоашта чулоаттаде е, лоацца аьлча, уж довха дикагIдола герзаш хьадеши леладеши хинна ханаш. Цу тайпа дIадахар — хургдолчоа эшаш дац, цунна бола бустам хIаьта а бац. Ткъаь цхьоалагIча бIаьшеренга кхача дукха ха ца йиса саг Iалаьмате дукха хIама ховши хIама хьаде могаши ва. Къаьстта из бахьан долаш кхетаде деза дунен тIара тIема герзаши низи дIадаккхар хиланза даргдоацаш долга. Тхо теш, цу тайпара дуне хила йиш йолаш долга, оаха тхоашта мел могар дергда хIанзарча хана эггара доккхагIа дола социальни гIулакх дIадоладар юххера а толамца чакхдаккхар духьа. (ТIоараш тох).

Ядерни герз юхакъовлара тема кхы цхьаькха а аспект я. Политике йицъялийта йиш яц рациональнии иррациональнии проблема. Къаьстта вай чоалханеча дунен тIа, цу кхетамий чулоацамо ше халкъий исторически опыта белгалонаш, чIоаггIа бе-бе политически культураш, традицеш, дукха а кхыдараш ловча хана. ВIалла атта дац из деррига а, цхьаккха юкъера ца воаккхаш, массанешта цхьатарра рациональни йолча юкъерча знаменателга даккха. Цудухьа хоарцаде йиш йоаца бакъдар долаш дус: ядерни герз дукхагIа ме хул, дукхагIа кхерам ба адам хIаландергдола гIалат далар.

Из иштта дале а, кхы а чIоагIагIа, унзарагIа, царех эхь ца хеташ саннаоалаш ма хилара, герзий экзотически тайпаш хьадар дIаходода.

Этта хьал, аргдар аз, шийн тайпара а, драматични а долга белгалдоаккхаш ба тIема герзаш сихдаь космосе кхоачадара кхерам. Нагахьа санна из чакхдоале, тIема герзашта тIахьожам лоаттабара идея ше телхан тешам байнен хургья. Сихха дегIадоагIаргда шоайла цатешар дIа-хьа дегабуаш дар, кхы а кердагIйола системаш хьаеш ше-ше хьалхаваларца бола безам. Из-м, сога хьаттача, тIема гIулакхаш дика довзаш воацача сага а дикка гуш да. Дестабилизаци бокъонца дар а хинна дIаоттаргья, кризисни оамал тIаздаргья цо. ЦIаьхха тIом хьар цу хана дукххаза алсамдаргда.

Тхона новкъа да, американцаша деча тохкамаша тхоай мораторий соцаяр. Цхьабакъда, из пайда боацаш яйнаяц.

Тхоай мораторепа оаха дIахьекхар, тохкамаш соцадар — хила йиш йолаш гIулакх долга, из дара эша политически лоIам хуле.

Укх тайпарча авторитетни аудиторена хьалхашка къамаьл деш, са ала безам ба, цунца мораторий йIаьхъяра тхо тIахьехача доктора Лауна жоп а луш: Советски Союз юхаяргьяц ядерни тохкамаш соцадара, ядерни герзий запасаш чIоаггIа кIезигъяран цул тIехьагIа уж дIаяхаран тIехьа ше лерхIачох.

Цунца дувзаденна са хьоаде безам бар СОИ хьалхара эшелон дIайоаржаяра хьакъехьа укх тIеххьарча деношка чIоаггIа михьардаьнна хабараш. Из акци хьаллоацараша тIатеIIа хьалхадоаккх ПРО договор «шерагIа дашхар». Бакъдар аьлча, Вашингтона шийна чухьа а, цуннен НАТО гIолларча цун союзникаштен юкъе цу темах къовсамаш латте а, администраце хIанзле а Женеве гуччахьа цу тайпара дашхар дIачIоагIдар хьалхадаьккхад. Хьагучох, цу даькъера дискуссеш — общественни уйлаш мишта я хьажа гIертара способ яц. Из бокъонца йолча политикана гарга да, нагахь санна из ше бокъонца йола политика еце а. Цо вай дерригаш а тохадалийта деза. Дувцар, ше ма дарра аьлча, ПРО договор дохаде гIертилгах да. Цун политически а, шоана лой, философски а чулоацам юххьанца денз ракетни оборона ца хилара чотах дуне цхьан боарам тIа латтара, цунца даим бола къаьстта ядерни хана кхераме бола «шитаи» «тураи» юкъера къовсам соцабара тIаберзабаь ма барий. ПРО-ох йолча договорага кхачар, эттача хьала мах бе ховш долча эггара доккхагIа хьаькъал долча наха дакъа а лоацаш, йIаьххача хана, дукххача шерашка яьча дискуссех хьахиннар дар. Цу хана ВIашагIкхийттача Штаташа бакъдир из нийса хилар. ХIаьта хIанз из договор шердаь дашхарца сихдаь герзаш хьадара наькъа тIа лаьтта лоархIаме духьале дIаяккха гIерт.

Договор дохадарца ракетно - ядерни герзаш сихдаь хьадеча керда хувцамаш хул, космосе сихдаь герз дIаоттаде гIертилга тIакхет цунна, цох хиланза а ца доалаш хургдолчох аз хIанзза аьннад.

1985 шера, ноябрь бетта Женеве ази президента Рейганен тIанийцад декхар: «космосе сихдаь герзаш оттадар ца хилийта, из делга лаьттан тIа соцаде, ядерни тIема герзаш кIезигде, стратегически цхьан боараме латтар чIоагIде». Из дIаяздаьд цхьана яьча женевски Заявлене тIа. ПРО-ох дола договор дохадеш, администраце цу декхара а, цунца цхьана 15 шу хьалха ВIашагIкхийттача Штаташа цу ха йилла доацача договора кIал шоаш яздаьча кулга а когаш тIабетт.

Эттача хьало дIадех дунен тIара правовой режима боарам лакхбар, из чIоагIъяр, из мелъяр а цун керттера моттигаш телхаяра доацаш.

Масала, тхо хIанз укх проблемах уйла еш да. Мишта нийслуш да укх е вокха мехкаша кхыча халкъаштен паччахьалкхенаштен кхерам тIатувса герзий керда системаш хьае а царна тохкамаш де а шоай бокъо я яхилга, уж герзаш дIаоттадан зен, юкъедоаладанзен дале а? Хьагучох, шоана хьалхашка а латт цу тайпара хаттар. Къаман суверенитета гомех арайоал из проблема. Из — дунен халкъашта юкъера проблема.

Е. ХIанз къаман территорена лакхерча атмосферана цу паччахьалкхен суверенитет дIаярж. Шеко йоацаш я цига кхыбараш юхе ца бахкийта йола цун бокъо. ХIаьта космосера, хIанз герз дIаоттаде лерхIачара, кхы а боккхагIбола кхерам хургба. Цу тайпара уйлаш — кортамукъа йолча паччахьалкхенашта кхерам тувса керда инструмент хьае гIертилга да. Цудухьа ха яц-те дунен тIарча правовой плане кхыча мехкий наьха кортошта тIагIолла космосе герз дIа-хьа «хеххкар» соцадара дош оттаде? (ТIоараш тох). Бакъдар аьлча, аз-м лийрхIадар кхы а барттайнагIен чIоагIагIен тIоараш тохаргда аьнна, амма из а кхоачам болаш да. (ЧIоаггIа тIоараш тох).

ХIанз мукъа ба сона **вай ханарча кхыча доккхача бакъдолчох** ала. Цо а дIадех кердача тайпара уйла яр. Аз яхар цIаккха ца хиннача бесса дуне бе-бе хилар, цунца цхьана дегIадоагIаш латта цун бувзамаш, дукхазагIа хулаш доагIа цун цаI хилар да. Из вIашагIтохар духхьал экономически вахара интернационализаци яри информацен коммуникацен низбола средстваши хинна ца Iеш, цхьатарра бола ядерни Iоажала, экологически катастрофа кхерами къечарнен бIаьхийчарнен юкъера вIашдухьаленаш глобально лелхара бола кхерами ба.

Дунен общество хIанз вайна хьалхашка отт цхьатарра доаца истори, традицеш, обычеш, уклад йолча дуккхача паччахьалкхенашца. ХIара мехка а халкъа а шийн бакъдар, шийн къаман хьашташ, шийн лерхIараш да. Вай ханарча дунен лоархIамегIдола бакъдар да из. 30—40 шу хьалха из долаш дацар. Из хьахиннад халкъаша шоаш тIанийцачох, шоаш дегIаахара, шоай къаман лелама никъ шоаш харжарах.

Амма из процесс дегIаахар гаьнна хьалхадаьннад цхьаболча политикашка юхадерзалургдоаца хувцамаш кхетаде а цар уйла е а магарал. Ядерни герза сфере а санна къаьнарча уйлашца бах уж.

Цунах карарвалар латт сов сиха хулаш йолча событешта, долаш долчун кIоаргга уйла яра, хулаш латтари цунах фу зе даргдаи кхетадара юкъера юкъ лоацъярах. Из тIехьа хилале.

Дуненга шийн доалахьарчунга санна хьежилга, шоай лоIамагIа зонех шоай «вахара хьаштий» цIераш техкилга тахан а тIехьа долаш да. ХIаьта цо хьалхьеду герз дукхагIа хьаделга а, политическии экономическии диктат лелаелга а из ца хилча Iалашдулургдоацача низ совбаларгара из хьадоагIандаь. Кхыдола халкъаш лоале лоаттаделга, цар ресурсех шоай хьаштдар делга, цар кхел шоашта ловча тайпара ерзаелга «законно» лоархIаш хиннача ханарча уйлан стереотипаш да уж.

Цу тайпара уйлаш хиларо сенга кхоачаву? Регионални юкъера конфликташ дегIаахарга. МоастагIала алаш лепаш да. Цар доазонаш кхераме шерлуш да, цар хьаштех, духхьал е оагIоро, уж товсаденна йола паччахьалкхенаш дукхагIа хулаш йоагIа. Дунен халкъашта юкъерча юкъарча хьала чIоагIа новкъарленаш ю регионални конфликташа. Хьакхайкабаьча а ца кхайкабаьча а тIема арешка, фронте а тыле а адамаш дов. ДукхагIа герз Iоадара гома юкъеух къелон дуккхача наьха моцалон Iазапе оттадаь дола мехкаш.

Регионални конфликташ дIайоахилга — хан императив я. Оаха цу дешага миштта хьех го йиш я, кхыметтел Гаргарча Малхбоаленца ювзаеннача тха инициативашкара. Из — планета дика хоалуш бола нервни шод ба. Укхаза вIаши тIехдоал Iарбийн Израилен меттел, кхы дукххадолча мехкий а хьашташ. Из историй, диний, культурай перекресток я. Цудухьа доагIаш дар да цу дешага Iалаьмате чIоагIа бехктокхаме, лоралуш, аз аргдар, деликатно хьожилга, низа приемаш, разбойникий рейдаши герзаца низ бергба, яхаш даима кхерами ца а лоаттабеш. (ТIоараш тох).

Оаха ях: лехамаш де вай, цхьана леладе деза гIулакх. Из доагIаш да ирано-иракски тIема, центральноамерикански кризиса, афгански проблемана, Африка Къулбехьенна, Индокитаерча ситуацена. Керттердар — хургдолчунга бода никъ харжа халкъий бокъо хилар цIенхаштта лархIар, кхыча паччахьалкхений чурча гIулакхашта юкъе ца ахар.

Тхо духьала да исторически хьахинна бувзамаш искусственно дохадара. Амма, нийсхоно дIадех халкъашта юкъерча экономически гIулакхашта къебарийдар бIаьхийчар лечкъаделга дIадоаккхаргдола регламент оттаелга. Сатийна воахалургвий мехкий дий даькъах кхо дакъа цIаккха дIатенха даргдоацача декхарийла а долаш, хIаьта кIеззига йола паччахьалкхенаш деррига кара долча ростовщиний лоархIаме йолча дунен тIа. Вай ханара цивилизаци йохае цунна а могаргдола социальни экхам хьабе тарлу из санна дола хьал лоаттадаро.

Регионашта юкъера конфликташ нийсхонца политически нийсъелга кхайкаду вIаши тийшаи бIарччен долча, дунен кхыйола йоккхий проблемаш—кхачая, экологически, энергетически, масса а метте грамотность, образовании унахцIенон лораелга дIайоаржаяра проблемаш — къоастаелга дIадехача цу логико.

Вай ханарча дуненах цхьаькха цхьа лазар а доал. Из терроризм я. Унзара зулам. Бакъда, аз дукха ха йоацдаш ма аллара, паччахьалкхен терроризма гIонца цун овлаш хоададе гIертилга — адамлен духьала кхы а дукхагIа зулам делга да. Цу тайпарча «методах» кхы а дукхагIа нах бов, из бахьан хIалакъю дунен халкъий бокъо, паччахьалкхений суверенитет, моралахи нийсхонахи ца аьлча а. Низ баран цIий Iомехкадаран зуламе гом хьахул, юкъара хьал ирлу.

Оаха ООН-е, кхыйолча дунен халкъашта юкъерча форумашка дIа а кхайкадаьд — тахан юха а из бакъде безам а ба са — терроризма ерригача формашта духьала цхьана низаш вIашагI а теха, къовсам лоаттабе тхоаш кийча хиларах. (ТIоараш тох).

ЦIераш мел яьха проблемаш лоархIаме я, цу массане а хьахьокх адамлен цивилизацей керда анаюх шийна тIехьашка йола дукъ. Бакъда уж цаI шоллагIчох цхьатарра тийша яц: сихдаь герз хьаделга дIа ца къайлача цхьаккха а кхыйола проблемаш ма ярра къоасталургьяц.

Советски Союзо, советски наха шоайх дунен общество дакъа лоархI. Адамлен унзарлонаш — уж вай унзарлонаш я, цун лазар — из вай лазар да, цун сатувсар — из вай сатувсар да.

Вайна юкъе мел башхалонаш яле а, вай декхарийла да адамлен боккха дезал вIаши дага а доалаш цхьана лорабе.

Женеве хиннача вIашагIкхетаре США президента аьлар, нагахьа санна Лаьттан тIа инопланетянаш тIабовла белча, из тIалатар юхатохара вIашагIкхетаргьяр ВIашагIкхийтта Штаташи Советски Союзи, аьнна. Из гипотеза къувсаргьяц аз, вешта цу хьакъехьа кхеравалар ханал хьалха дале а. (**Зале дIа-хьа хьов, белалу, тIоараш тох**). Мел лоархIамегIа да хIанзле вай цIагIа чудаьннача кхерамашка хьажар! Ядерни кхерам дIабаккханза барг ца хилар кIоаргга кхетадар, ядерни кхерам баьржача, цунах кIалхарвала лаьттан а е космически а тхов ца хилар кхета а даь тIаэцилга да.

Деррига а чулоацаш йола дунен халкъашта юкъера кхерамзле хьакхоллара система хьаяра тха концепце, кхыйолча тха инициативаша — цар массане а хьагойт ядерни держава шийн статуса тIера яла, деррига а кхыдола герз геттара, хьаькъалца боагIаш бола тоъам хиллал мара ца дуташ кIезигде Советски Союз раьза а кийча а хилар. (**ТIоараш тох**).

СССР-о шийна дехац кхычарна ший дIадала безам боацар, аргда вай США-чул цхьа грамм а дукхагIа кхерамзле ехац. Амма, Советски Союз раьза хургьяц шийна зенерча статуса, дискриминацена.

ДIахьажал, шо, тха ерригача предложенешка. Царца дац переговорашта юкъе ца дохийташ тхоай цхьаккха герз дита гIертилга. Тха принцип цхьалха я: деррига ганена а доазув оттаден кIезигден деза, хIаьта хIама массовни хIалакдара герзах аьлча — из цIендаь дIадаккхарга дига деза гIулакх. Из ба вай бохаргбоаца никъ. (**ТIоараш тох**). Цхьацца долча элементашка нийсхо йоацачара хьал тоаде деза. ТIехьависачо герз дукхагIа Iоадара чотагIа а доацаш, хьалха нийсвенначо кIезигдара чотагIа. Исторически лерхIачун наькъа тIа — дунен демилитаризаци яра, мел аьлча а, этапаш хургья. Царех хIаране тIа хьаькъалагIа тоъаргья, аьнна хетталца, цахаддаш кIезигъярга а доалаш вIаши цхьатарра хьашташ хулга теркалде деза. Массане кхетаде а барт бе а беза; дуккхаза а вIаши хIаланбе таро хилара паритет — из хьаькъал тIара бовлар абсурд хилар. (**ТIоараш тох**).

Тхога диллача, лоархIаме да тIема вIаши духьала латтара боарам лохбарца цIаьхха тIалатара йола таро кIезигъергйола, цул а дикагIа, цIеньяь дIаяккха таро лургйола мероприятеш чакхъяхар. ВIаши хьокхалуш йолча зонашкара герзий кхерамегIа, тIалатара дола тайпаш дIадаха деза. Из деча, боккъалдар аьлча, тIема доктринаш цIенхаштта оборонительни характер йолаш хила еза. (**ТIоараш тох**).

Аз хьалха яьхад, хIанз, ден повестка тIа эггара хоалуш дола дакъа — къаман кхерамзле — дувцаш дола реальни герз дIадаккхара дола доккхий де дезараш латтача хана Советски Союзо хьадехаргда тIахьожамен хьажараи эггара чIоагIагIа йола система хулга, цу даькъе дунен халкъашта юкъераяр а йолаш. Йизза догтешилга хила еза тIанийца декхараш массане а кхоачашдеш хиларах. Иштта болча тIахьожама прообраз лархIа йиш еций Семипалатинске хинна советско-американски эксперимент?

Хьажара дешаца укх тайпара аспект а я. Ховш да кхыча мехкий доазон тIа США дукха а тIема базаш йолга. Тха безам бар царна тIакхача инспекционни бокъо хила, е тарлуча иштача е вешта соглашенейгIа де бокъо йоаца хIама цу базашка деш ца хиларах дог тийша хилар духьа. Укхаза, хетаргахьа, вIаши гIулакхаш леладе эшаргда уж базаш цар лаьттан тIа йолча паччахьалкхенашца а.

ХIаьта цул а дикагIа да — кхыча паччахьалкхений базаш дIаяхарах йолча идеяна юха тIадийрзача. (**ТIоараш тох**). ВIунаш а цIадоаладича. (**ТIоараш тох**). Из оаха тхоашта а доагIаш лоархI. Хьалхара практически гIа оаха хIанзле баьккхаб. Шоана махарра, монгольски новкъостащца барта а долаш, тхоай бIунех цхьа дакъа Монгольски Халкъа Республикера арадоаккхаш латт оаха. Афганистанера ялх полк араяьккхай, мамогга лоацдача хана цигара тIема ерригa а тхоай контингент ара а йоаккхаргья. Бакъда из проблема къоастайра ВIашагIкхийттача Штатийн Афганистана лоалахойн оагIорахьара взаимность еза, дунен халкъий низ а беза. (**ТIоараш тох**).

Бакъдолчун тIеххьара инстанци тхоашкара хилийта гIертац тхо. Оаха хьаллаца кийча долаш тIаэц кхыча паччахьалкхенаша, политически партеша, общественни боламаша, кхыметтел къаьст-къаьстача наха телаш йола предложенеш. Советски Союзо хьаллаьцар Европа юкъмоттиге ядерни йоаца коридор, Европа Къулбаседехьа, Балканашка, Тайжача океана къулбехьен даькъен кхыйолча регионашкен ядерни йоацаш зонаш хьаяра идеяш. Тхо кийча да дикагIйола, массанена мегаш йола вариант лахар духьа хIара предложенегIа консультацеш чакхъяха.

Деза хьаший! Новкъостий! Шун форуме цIи яьккхар перспективнии беркатечен идея — «Адамле яхаргхилара фонд» хьакхолла. Цу институто чулоацаш чакхдаха мегаргдар ядерни тIом ца хилийтара дешаш гуччахьа дувцилга. Дунен халкъашта юкъерча вахара нрагIа йолча проблемайгIа дола тохкамаш хоастаде, адамлен йоккхагIйолча проблемех, эггара кердагIча зуламерча лазаращца лоаттабу къовсам юкъе а хьош, йола проекташ оттаяра новкъостал де могаргдар фондана.

Тхоай оагIонгахьара оаха могадаь тIаэцаргда иштта йолча фонда балха юкъе советски общественносто — материальни а интеллектуальни а — хьинаре дакъа лоацилга (**ТIоараш тох**).

Шекваш со шун форума дикача балхах беркат даргхиларах. Милитаризма низаш — хIаьта уж массанахьа а долаш да — гIожачен духовни даькъе бIаргаса ца гучеи низий синоним — массе а долчун низ кхоачаш дац.

Ядерни кхерам ца хилийтара бола Iилманхой болам хьахиларо, лорий, экологий, культуран искусстван деятелий чIоагIа хьаштдолча а кIоаргача а выступленеша, тайп-тайпара антиядерни объединенеши ассоцнацеши хьахиларо — шеко йоацаш тешал ду лаьттан тIара вахаро хьаденна маьхера дар, хила тарлу духхьал Вселенне, ше мара ца хила тарлуш дар, кIалхардаккха уйла еш йола адамле кийча хилара.

Укх аудиторена йолаш я политикен политически Iилмаши. Аз хаттар оттаду: таханара знанеш, таханара опыт йолча вай низ кхоачаргбий гIана тIехьа гIа боаккхаш кхы нийсагIчен гармонични йолчен дунен халкъашта юкъерча отношенешка, берригнешта тешаме а цхьатарра а йола, дунен халкъашта юкъерча кхерамзлен деррига а чулоацаш йола система чIоагIъярга? Сона хетаргахьа, могарг а да декхарийла а да. (**ТIоараш тох**).

Сона хет, цу хаттара дика жоп лохаргхиларах тешаш а тIакхувш а хиларо шо доаладаьд укх шеррача форуме а.

Сийлахь - воккхача тха Iилманхочо Владимир Иванович Вернадске 1922 шера а (уйла елаш — 65 шу хьалха!) хьалхадаьхад: «Атомни энерги; шийн хьашт долчча бесса керда вахар дилла цунна таро лургйола низ тела хьаст сага бе кхоачаргбола ха гаьна яц... Сага ховргдий теш цу низах пайда эца, ше дийна ца витара тIа а ца берзабеш, из дикачоа тIаберзабе? Iилмо цунна баланза а ца боалаш лургболча цу низах пайда эца хиллал дегIавенавий из? Шоай Iилман балхах, Iилман прогрессах хьахила тарлуш дар ца гуш хила йиш яц Iилманхой. Шоай открытех хьахинначоа шоаш бехктокхаме хилар кхетаде деза цар. Цар шоай болх бувза беза ерригача адамлен дикагIйолча организацеца».

Уйла ел оаш цу дешай. Юха а ца хьежаш, хьалха сага уйла Iалама низаш карадерзаде гIерташ яр. Хила тарлуш мел долчул хьалхагIе а учет а яь мара, хIанз Iалама юкъе гIертаро, цунах хьахилийта тарлу адамле ювш вола моастагIа. Дикка йоккхача масштабе цунах лаьца дагадохийтар тхона Чернобыльски авари хиларах хиннача хатаро. ХIаьта ядерни герза сихха Iоадеш хиларо дувцилга а доацаш, тIадуг вай вселенни трагедена.

БIаьшеренашка наха лийхад ца бовра дола наькъаш. ХIаравар вала веза яхачоа тIехьа хила хала да. ХIаьта деррига адам, сага хьаькъал дIадоалаш хилара тIехьа хила вIалла а йиш яц.

Халахете а, вай ноахален дуккха бараш дIаIаьмаб ядерни герзаца. Дукхачар сакхетаме шийн тайпара идол а хиннай цунах, тIатIа керда нах хIаланбелга дIа а дехаш. Ядерни герз сихха Iоадеш хилар машара бола тешам ба, ала гIертараш а нийслу.

Бакъда хала хете а, ядерни герзо дукхача даькъе вай дахача ханара сибат хьадаьд. ХIаьта а из дIадаккхар дац цул хьалха хиннача юха тIагIо яхилга. Ядерни герз юхаозара ак аларо, тIема авантюраш езаш барий кулгаш мукъа даргдоацаш хила деза гIулакх.

Вай дувцар духхьал моттийта дувцаш дац. ТIема низий, моллагIдолча герзий кхыйола компонентащ эргайоахаш тоаярца цунна жоп луш санна хет цхьабараш-та. Из пайда баргбоацен зуламен никъ ба.

Ядерни эра дIаьяннначул тIехьагIа ядерни кхерам тIатувсилга дIа а даьнна, адамле ядерни лазарах йийрза хила еза. Низ бара, шоай лоIам кхычарна начболла гIертара иммунитет карaерзаю цо. ХIанз низа культо, сакхетама еча милитаризаце са хоададаь да дунен халкъашта юкъера гIулакхаш, **цигара хьадоагIаш декхар да дунен халкъашта юкъера гIулакхаш сага духьа хилийтара декхар а.** (**ТIоараш тох**).

Из де йиш я е яц? Цхьачарна хет де йиш я аьнна. Вокхарна — де йиш яц, аьнна. Цох лаьца хIанз къувса дезаш дац. Хетаргахьа, эшача объективни хьаштдолчо шийн дар дергда. Деррига халкъаш хьаийцача цар из тIехь - тIехьагIа дукхагIа кхетадеш да. Ядерни тIом хилийта йиш йоацилгах бола сакхетам хьахиннаб. Долче, хьалхарча юхьига иштта боаккхаргба вай хьалхара боккха гIа — кIезигъергья ядерни арсеналаш, космосе дохийтаргдац вай герз (**ТIоараш тох**). Хьадувла, Рейкьявике вайга кхаьчача доазонех пайда а эцаш, дIахо гIоргда вай. ТIаккха хьожаргда мишта влияни ю цо дунен халкъашта юкъерча атмосферана. Сона сайна хетачох иштта хIара гIа баькхача дукхагIа тешам а хулийтаргба, цхьана гIулакхаш леладара дола керда доазонаш хьа а делларгда. Цунна новкъостал де деза дунен халкъашта юкъерча боараме уйлашта еча демократизаце, ерригача паччахьалкхенаша — йоккхийчар, зIамигчар, юкъерчар дунен сообщества гIулакхашка цхьатарра бокъо йолаш, шоай лоIаме йолаш, хьинаре дакъа лацаро.

Дунен халкъашта юкъера гIулакхаш «сага духьа хилийтара» доаггIаш дар де деза гуманитарни областе, масала, информацена а, наха юкъерча бувзамашта, творчески даькъе дIа-хьа дераштa, иштта кхы дараштa а доагIа из. Цо таро хулийтаргья машар лоаттабара нравственни тешам хилийта, цунца цхьана материальни тешаш хьахилийтара а новкъостал деш. Цхьадолча мехкашка лелаеча информационни агрессе духовни даькъе къелга вига ца Iеш, бакъда новкъарле а ю тайп-тайпарча мехкашкарча наха юкъе гIулакхаш леладара, культура даькъе вIаши бIаьхегIа хилара. Цо хьахулийт цабезам, халкъаш хийра далар. Долче шо раьза а хила, кхыча къамий культурен искусствон йовзаш а лоархIаш а дола халкъ, уж ца дезаш хила йиш а яц.

Господа! Новкъостий! Ха вIашка таIаш санна хеталу сихха герз Iоадара керда кхерам чIоагI ме лу, иштта цунца дувзаденна региональни а иштта оалаш йола глобальни а проблемаш цIенхаштта ир ме лу. ЦаI шоллагIчул тIехвала а гIерташ, цхьа оагIув тIехъяла а гIерташ де йиш йолаш дац из. Иштта долча ловзарера Ставка чIоагIа йоккха я — адамле дийна йисар. Цудухьа хана критически фактора учет лелаелга вахаре хиланза даргдоацаш хIама да.

Лаьттан массе а миIнгө дIакхачийта форума идеяш, вIашкаоза хьаькъал, шерде вIаши кхетилга, шун низаша новкъостал долда вайна ядерни герз доацаш паргIатонга даха, низагIа качбелла боацача машарга кхача — наьха цивилизаци хIалак ца яйтара. (**ЧIоаггIа, дIаьхдаь тIоараш тох**).

СИЙЛАХЬ-БОККХА ОКТЯБРИ НОХЧ-ГIАЛГIАЙЧЕИ

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМА ШКОЛА

Дог айденна накъаболх советски нах вай мехка дезагIдолча цIейна — Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара юбилейна. Царца цхьана тIатеIIа къахьегаш ба Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой а. Уж оарцагIбаьннаб пятилетка планаш ханна хьалха кхоачашъяра, дIахо йодача хана мехка социально - экономически прогресс дегIайоалаяра.

КПСС XXVII съезда решенеш кхоачашъеча а эргалонаш елга сихдеча а доккха дакъа кхоач социалистически яхьага. Цо дегIайоалаю СССР хIара республика а ерригача Союза а материальнии духовнии потенциал, гIо ду наха советски патриотизма а интернационализма а уйланца кхетам бала, халкъий доттагIал дIахо чIоагIде. Вахаро гучадоаккх: дика вIаштIехьъяьккха социалистически яхь — къахьегамхошта коммунистически кхетам балара школа йолга.

Социалистически вахара хьисап хила йиш яц социалистически яхь шийна юкъе йоацаш. Цун формаш дукха а бе-бе а я, бакъда, юххера цунах хьаьхулар цаI да — лакха коммунистически идеалаш, дерригача советски халкъа долча гIулакха тIатеIIа къахьега безам болаш хIара саг кхевелга. Ленина аьнна «вахара а боахам лелабара а социалистически хьалий кхоллам» яха дешаш дизза ала йиш йолаш да советски республикашта юкъерча интернациональни чулоацам болча социалистически яхьах. Дукха къамаш дахаш болча вай мехка интернационализм — из эггара хьалха СССР дерригача халкъий хьал тоадара беш бола болх. Фуд из? Из — ведомственни, моттигерча хьаштел лакхагIа дерригача паччахьалкхен хьалаш увттадеш хьашташ хилар а. берригача мехка халкъа боахама комплекса болх бизза вIаштIехьбаккха ховш хилар а. Из — республикашта юкъера поставкаш хан-ханнахьа а дика а кхоачашъяр, ерригача ресурсех пайда эца хар, экономика дегIайоалаеча а наьха хьал-таро тоаеча а массане хьинаре дакъа лоацаш хилар. Социалистически яхьо кхы а чIоагIагIа гаргаувз вай халкъаш. Дукхача къамех латташ йолча вай общесверча социалистически яхьа практико гIо ду ер выводаш е: социалистически яхьо мехка экономически вахара интернационализаци ю, республикашта юкъерча творчески гIулакхаша чIоагIду вай халкъашта юкъера доттагIал, цхьоагIо. ШозлагIа-дале, социалистически яхье дакъа лоацаш волча саго, моллагIча къамах из вар аьнна, кIоаргагIа кхетаду ший патриотически а интернациональни а декхар, мехка социально - экономически прогресс еча ше лоацаш дола дакъа. КхозлагIа-дале, из яхь лелаеш шерлу къахьегамхочун политически сакхетам. Цо дика кхетаду цхьаккха къам а экономически регион а кхычунгара гIо доацаш ше цхьаь дегIая йиш йоацилга, ерригача Союза экономика — из вIаши ювзаенна а дIа-хьа къаста йиш йоаца а организм йолга.

Социалистически яхьа опыто, дерригача вай вахаро хIара денна вайна гучадоаккх, моллагIча республика, края, областа, района аьттув тайп-тайпарча къамех болча советски наьха къахьегамах латташ хилар. Цунца цхьана социалистически яхьо дика хьахьокх мехка цхьаккха предприяти, цхьа город, цхьа республика кхычаргара гIо доацаш, шоайла экономически бувзамаш доацаш яха йиш йоацилга.

ШийтталагIча пятилетка хьалхарча шера Нохч-ГIалгIайчен къахьегама коллективашта юкъе хиннача социалистически яхьа итогаш дог айдеш а гIадвугаш а я. Дуккхача производственни коллективаша ханал хьалха кхоачашдир дIадахача шера шоашта хьалхашка лаьтта декхараш. Иштта, масала, Гудермесерча медицински инструментий заводо тIехкхоачашйир ший план, йоагIачул совгIа арахийцар 300 эзар сом гаргга мах бола продукци. Шоаш хьа мел яь хIамаш договораш тIа белгалъяьча хана потребителашта дIаяхьийтар. Декабрь дIабодалуш заводерча 200 болхлочо кхоачашйир шера планаш. Царех 15 саг хIанз 1988 шера февраль бетта чотагIа болх беш ба. Завода къахьегамхоша дош деннад шийтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дузача дийнахьа кхоачашъе, аьнна.

Социалистически яхьо чIоагIду советски республикашта юкъера Iилма-технически а экономически а бувзамаш. Иштта, масала. Нохч-ГIалгIайчен химически продукцех пайда эцаш я 13 союзнии 7 автономнии республика. «Красный молот» яхача заводо арахецаш йола продукци дIайохьийт мехкарча 89 городе. Из эш Татаре, Башкире, Дагестане, Пермски, Оренбургски, Тюменски областий, Сахалин яхача гIайрен, СССР кхыча моттигашкарча предприятешта. «Автоспецоборудование», «Трансмаш», «Электроприбор», «Электроинструмент» яхача заводаша кийчъяь прибораш, арахийца оборудовани дIаухийт Москве, Ленинграде, Таллине, Тбилисе, Ташкенте, Ашхабаде, Владивостоке, мехка кхыча городашка, доазол арахьа. Нохч-ГIалгIайченна технически гIо ду ерригача республикаша. Советски Союза 120 городера тайп-тайпара бийдал, материалаш, техника йоагIа вай республике.

Социалистически яхье лакъа лоацаш, цо шоашта тIадожадаь декхараш кхоачашдеш мехка тайп-тайпарча моттигашкарча предприятеша, организацеша, боахамаша гIо ду вай социалистически Даьхен экономика тоаяра. Цар дизза кхоачашду цу даькъера шоай интернациональни декхар. Шоайла социалистически яхь лелаю Къулбасела Кавказа автономни республикаша. Цу яхьий итогаш вайна каст-каста гу республикански газетий оагIонаш тIа.

Дукха ха я Назрановски а Къулбаседа - ХIирийчен Пригородни а районаша шоайла социалистически яхь лелаю. Дукха дика хIама карагIдаьннад шинна а района къахьегамхошта. Боккха пайда боалаш а интернациональни кхетам лакхбеш а хIама да вай республикерча Веденскии Дагестанерча Ботлихскии районашта юкъе тоссаденна доттагIал. Веденций цхьайтталагIча пятилетке аьттув баьлар Ерригсоюзнии Ерригроссийскии яхьашка массехказа котало яккха, даим лелае парга йитай КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК дIа-хьа тела ЦIе Байракх. Чакхдаьннача шера планаш а тIехкхоачашйир веденцаша. Дика лел Урус-Мартановски районеи Украинерча Херсонски областерча Каланчакски районеи къахьегамхошта юкъера социалистически яхь а. Цу районашта юкъе тоссаденнача доттагIала 30 шу дизара хетаяь хиннача собране керда договор отталир цар яхь дIахо лелаяра хьакъехьа. Иштта шоайла социалистически яхь лелаеш я Грознера, Орджоникидзера, Махачкалера. Нальчикера Ленински районаш, тайп-тайпара заводаш. Цу яхьо царна а гIо ду дика толамаш доахаш къахьега.

А. БАГЛАСАРЯН,
ЧИГУ доцент.

ГОСПРИЕМКА—ХАНО ДIАДЕХАР

ХЬАЛХАРА УРОКАШ

Укх шера цхьоалагIча январе денз республикерча кхаь предприяте юкъейоалаьйй госприемка. Царех я «Красный молот», ГI. Ахриева цIерагIа «Электроинструмент», «Электроприбор» яха заводаш. Цига вIашагIъехкай госприемка органаш. Царна чубоагIа хьалхагIа цу предприяте болх беш хинна производство дика йовзаш бола специалисташ, дукхагIча даькъе цхьаццайолча службашта керте лаьтта нах ба уж. Цудухьа царна дика йовз «цамогаш» йола моттигаш, кхоачамбоацараш хьа мичара хул. Тlаккха кхетаде хала дац продукце дикал тешамеча кулгашка кхаьчалга.

Госприемка болхлой декхарийла ба хьаеча продукце ерригача балхий комплексашта тIахьожам лоаттабе — арахецача продукце дикал ма эшша хилийта.

Предприяте хьачуйоагIача бийдала къаьстта теркам тIабахийта декхарийла ба уж, хIана аьлча бийдал во хилча, дика продукци хьахургьяц.

ЛаьрххIа тIахьожам оттабаьб госприемко технически документацена, стандарташта, конструкторски документацена, и. кх. дI.

Иштта госприемка хьеж продукци арахецаш йола оборудовани, оснастка, инструмент, контрольно-измерительни аппаратура стандарташа дIадеххача тайпара йий.

Тlаккха мишта латт-теш гIулакх продукце дикала вневедомственни тIахьожам юкъебоалабаьча цхьайолча предприятешка? Хьаэцаргья вай «Красный молот», «Электроинструмент» яха заводаш.

«Красный молот» заводе этапегIа госприемка юкъейоалае йолайир. дIадахача шера ноябрь бетта денз. Цу юкъа йоккха еце а кIезиг-дукха опыт Iоаьй госприемка органаша.

Госприемке гIолла мара чакхъяла йиш йоаца изделеш завода ерригача службай кулгалхошка дIайовзийтарца дIаболабир из болх. Уж Госстандарто еннача рекомендацехи указанехи белгалъяьха я.

Юххьанца госприемкага гIолла чакхъялийтара хьачуснараш пхи тайпа изделеш яр заводе. Царех яр тайп-тайпара оборудовани. Халахете а уж пхиъэ госприемка дIадехарашка хьежжа ца хиларах юхачуелар заводага.

Декабрь бетта хьалхарча декадах шозлагIа дIаенначул тIехьагIа мара чакхъяланзар продукци, хIаьта цу бетта шин декадах 69 процент яр чакхъяьлар цкъа дIахьекхачул тIехьагIа. Вешта аьлча, заводо нийса кхетадир госприемка дIадехараш. Ший болх дукхагIа теркам тIабохийташ бе яьлар ОТК-а. ХIанз цо ше юхачутелар дика йоаца продукци, тIаккха мара госприемкага хьачуладар из.

Декабрь бетта госприемке гIолла чакхъяьлар 2250 эзар сома маьха продукци. Белгалдаккха деза, заводо боагIача боарамагIа болх ца барах дукхагIа йола продукци бетта тIеххьарча декадах хьателилга госприемкага. Цо чIоагIа новкъарле ю продукце дикала, из чакхъялара.

«Красный молот» завода ОТК службанеи госприемканеи юкъе къаьстта хьал эттад. ОТК служба балха тIатахьожам лоаттабе лаьрхIа мичад госприемка декхар-м. Цун керттера декхар духхьал кхоачамбоацараша гучадахарах лаьтта мича Iа. Из декхар латт производстве «астагIа» моттигаш мичахьа я, продукци хано дIадехарашка хьежжа хьаяра новкъарле ер фуд хьожалгахи завода кулгалхошта цу даькъе гIо делгахи.

Цунца дувзаденна завода ОТК декхарийла я ший болх эргабаккха, продукци хьаерашкара цIенхаштта из дика хулийтага хьадеха. Укхаза чIоагIа лоархIам болаш да ОТК аппарата болхлошта премий хьожаелга продукце дикалах тийша хилар.

Поставщикашцара болх во оттабаьбац заводе. Завода бийдал, материалаш, комплектующи изделеш лоаттаю вай мехкарча 500 совгIа йолча предприятеша-поставщикаша. Ховш да цар лоаттаеча материалех тийша долга продукце дика хилар. Цудухьа хьачуйоагIача бийдала, материалашта тIахьожам лоаттибеча службах тийша а да дукха.

Дукха ха йоацаш гучадаьлар Ясногорски заводо хьакхухьийташ йола цементировочни агрегаташта эша насосаш стандарто дIадехарашка хьежжа йоацилга.

Массехк ди хьалха тхо хилар ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» яхача заводе. Цига гучадаьлар госприемка план кхоачаш ца елга. Цкъа дIаенначул тIехьагIа чакхъьяьннар 76 процент продукци мара яц. ХIаьта госприемкага продукци дIаялара план 8,8 процент мара кхоачашъяьяц.

Госприемка аппарата чубоагIа нах цу даькъе эша дешара курс чакхъяккханзеи вачеташ дIаяланзеи ба. Цудухьа бокъо йоаццаше а из болх беш ба уж.

Госприемка болх лерттIа дIагIоргбола хьалаш а вIаштIехьдаьхадац заводе. Кхоачамболаш дац нормативно-технически документаци, балха моттигаштеи технологически процессаштеи, аттестаци яьяц. Продукце дикал кхоастаеш йола группаш вIашагIтехаяц, иштта вIаштIехьъяьхаяц продукци дика хилийтара, бийдал, материалаш, комплектующи изделеш лоаттаеча организацешца цхьана болх бара эша мероприятеш.

Таханарча дийнахьа заводера шлифовальни зубофрезерни станокех 50 процент яраш тицъенна я, цудухьа тамаш елга дац цу тайпарча оборудованеца хьаеш йола оатхалаш хила йоагIача бесса ца хилар.

Госприемкаца ювзаеннача 57 мероприятех хIанз а 19 кхоачашъяьнза я.

Завода болх лерттIа дIа ца бодаш хилар Iатгъ госприемкага ритмично продукци дIаялара. Боккъалдар аьлча, госприемка аппарата балха тIа а да дукха кхоачамбоацараш. Оперативности принципиальности яц цун. Моттигаш хиннай госприемка болхлоша кIал кIийле йоаца бахьанаш а увттадеш сверлильни машинаш чакх ца ювлийташ.

Хьаькъале цхьа ница да халкъа: «ДIадийнар мара чузцаргдац», яхаш. ГIулакх довзаш вIаштIехьдаьккхача госприемка болх лерттIа дIабода, цига цох боагIаш бола сом хьа а хул. ХIаьта цу лоархIамеча гIулакха лерттIа кийчо ца яьча дика дIабодац болх.

ГIулакхаш бокъалгахьа дахара эшар да къахьегама коллективаша госприемка лоархIам ма барра дIабовзийташ кхетама болх белга, продукци хьаеча нахагара доагIар диззаи цIенхаштта хьадехилга.

Нахага дIахайта деза госприемка из цкъа цхьан юкъа дола хIама доацилга, из хиланза яргйоаца процесс йолга.

Цхьаккха дича а ла йиш йолаш дац дIахо йIаьххача хана во продукци арахецилга, цо юхатетт Iилма-технически процесс сихъелга.

И. МАНТАК,
стандарташтеи бустама средствашти тIахьожам лоаттабара йола пачхьалкхен инспектор.

НОВКЪОСТАША ЛОАРХIАШ ВА

Союзавтомат «стром» ВНПО опытно - экспериментальни завода фрезеровщикалла. болх беш ва комсомолец Шамаев Султан, из ва коммунистически къахьегама ударник.

ЧIоагIа тешал ду Султана заводерча болхлоша. Атта яьккхаяц из сийле. Школа чакх ма яьккханге къахьегама чам бовза лаьрхIар зIамсаго. Автоэлектрика говзал кара а ерзаяь, цхьан шера цу профессех болх бир цо технологически транспорта Старогрозненски управлене.

Ше безаме тIаийцача коллективах къаста вийзар Султана. Советски Эскаре гIулакх де вода из цигара. Ше накъавоаккхаш новкъосташа даьха ловцаш диццалийтацар бIухочо. Тlемеи политически кийчон отличник а волаш, эскаре гIулакх деш чакхваьлар из. Цига яйзар цунна бокъонца йола барт-цхьоагIо, ший денал, коллективизм.

Эскаре гIулакх даь а ваьнна цIавеча опытно - экспериментальни заводе балха отт из. Iомаю фрезеровщина говзал. Болх бешше сайрийна деша а ухаш, чакхъяьккхар Грозненски мехкдаьтта института кийчон отделени. Механически факультете деша дIаэттар из дIадахача шера.

Цо а бригадерча кхыча комсомольцаша а могадарах цар коллективо эггара хьалхарчарца дIайолайир шийтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача денга кхоачашъяра йола инициатива. Иштта Султан инициатор волаш дIадоладир лоалахарча тIехьаюсача «Трансмаш» завода комсомольцашта балха тIа новкъостал делга. Дика кайоалаш къахьийгар цар цига.

Юкъарча балха тIа цунна карагIдувлача дикача гIулакхех лаьца дукха масалаш доаладе йиш я. Каст-каста предприяте чакхдоах коммунистически субботникаш. Грозный — 36 участок яхача маршрутагIа лелача пригородни поезда бераш тIой детташ кизгаш дохаделга, кхыдола хьовзамаш делга цIендаь дIадаьннад, комсомолец Шамаев керте латтача комсомольско - оперативни отрядо цу гIулакхага хьожаш каст-каста рейдаш яр бахьан долаш. Хьинар долча комсомольца карагIдувла гIулакхаш дукха да.

Ший вахаре эггара бочагIа дола шу лоархI Султана шийтталагIча пятилетка хьалхарча шерах. Цу шера хилар КПСС XXVII съезд, чакхъяьккхар цо Грозненски мехкдаьтта института кийчон отделени, цига деша дIаэттар. Предприятера берригa коммунисташ раьза а болаш парте члена кандидаталла дIаийцав Султан.

Предприяте комсомола комитета, ВЛКСМ райкома бюро, комсомола горкома члена, цеха юххьанцарча комсомольски организаце секретара декхараш дизза кхоачашду цо. Из хиннав ВЛКСМ Старопромысловски районеи Грозненски городскойи конференцей делегат.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

МИШТА ГIУЛАКХ ДУ ШОАНА?

Города-йIовхал

Ер кхоалагIа шу да тха городской котельни болх бе йолаенна. ЧIоагIа аттача баьхаб цо нах. Городе мел йолча квартирашка, промышленни предприятеш, организацеш, учрежденеш чу мел йолча корпусашка цахаддаш йIовхал тел цо.

ДIадахача шера планагIа города тхо яла дезаш дар 13,8 эзар гигакалори йIовхал. Оаха дIакхачийтар 23,8 эзар гигакалори.

ХьалхагIа укхаза тайп-тайпарча организацеша, предприятеша шоашта яь хинна котельнеш дIакъайлар оаха.

Каст-каста рейдаш ю оаха тхоай йIовхал дIа мел кхоач хьожаш. ХIанзалца хинна «чп» яц, леткъаш саг а хиннавац. ДIадахача шера теплотрасса Iанга кийчъеш цIенхаштта къахьийгар оаха.

Август бетта комисси вIашагI а елла, теплотрассай хIара метр тохкаш-хьожаш чакхдаьлар тхо. Тайп-тайпара турбаш хувца езаш, тIера дIакъовла езаш, задвижкаш хувца а, тоае езаш а 25 моттиг гучаьлар.

Райисполкома решенегIа уж балхаш предприятешта, организацешта юкъе дIа-хьа дийкъар.

ДукхагIа болчар ший ханнахьа а дика а кхоачашдир уж. ХIаьта а эггара дукхагIа йIовхал эшаш йолча предприятеша тесса дитар из гIулакх. «Электроинструмент» завода директорга массехказза хоам бир оаха де дезар фуд дIахойташ а из болх Iалаьмате сиха чакхбаккха а яхаш. Бакъда, цо «ак» а аланзар е хIама а данзар. КПСС райкома хьалхашкарча майдан кIал гIолла бодача трассана запорни арматура е езаш яр из завод. Цо таро хулийтаргъяр, нагахьа санна теплотрасса цхьаннахьара иккхача ерригa котельни соца а ца еш, сихха хатар дIадаккха. Атта дий ерригa город дIайха хий, Iи ца луш соца а яь, ремонт еш валла? Ираза, хIанзалца цу тайпара хIама де дезаш хиннадац тхо.

Цул совгIа, «НКУ-150» яха ши насос оттае езаш а яр из завод. Уж а оттаянзар. Оаха даь дехар а, яздаь письмош а вIалла ца хилча санна дисар.

МПМК — йоккха гIишлон организаци я (цу хана кхывола начальник вар цига). Цун шоай ведомственни цIа да (Московская, 19). Цу цIен подвала чу даим хий латт. Турбаш тоае, яхаш дуккхача хана денз дехар ду оаха МПМК кулгалхошка. ХIанзалца цох хинна хIама дац.

Райисполкома решенеца декхарийла яьяр из организаци Московская улицагIа, № 23 йолча цIенгара берий комбинате кхаччалца (580 м) йиткъа турбаш сомагIчарца хувца, аьнна. ХIана аьлча, чIоагIа давлени айе еза цу комбинате доаггIача тайпара хий дIакхачийтара. Цу турбашка гIолла доагIача хица Iалашъеш я № 3 йола школа а. Цох а хIама даьдац.

Новкъарле ю цу гIулакхаша, шийлача хана авареш хилара кхерам лоаттабу, дукха моттигаш юс йоаггIача тайпара йIовхал дIа ца кхоачаш, къаьстта организацеш, предприятеш. Цу тIа, хий а хьастара доагIаше а дIоахдеш дIа мича ухийт. Кийчде ма дезий из.

Дика дар, шоай декхар кхоачаш ца деча кулгалхошка райисполкомо цIенхаштта хоаттаре: хьанна лаьрхIа еш я'оаха ю решенеш?

Тхога диллача, тхо массехана а наха йIовхал хилийта гIерташ ха тIа латт. Инъ сменагIа болх беш 22 саг ва тха котельне. Шоай гIулакха бокъонца бола специалисташ ба уж. Дика Iомаьй кхерамзлен инструкцеш. Цул совгIа, хIара итт ди массаза дала «къахьегам лорабара ди» хул котельне. Шоай посташ дика лораеш, тешаме болхлой ба вокхагIвола мастер Кокархоев Асхьаб, слесараш Тумгоев Мухьмад, Цароев Мухьмад, аппаратчицаш Алиева Макка, Нальгиева Лейла, Кокархоева Залина, Картоева Фатима, лаборантка Евлоева Марет.

Ю. ЦАРОЕВ,
Назранерча электрически йIовхален сетей керттера инженер.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

СРВ. Мехка халкъа Iаьдал оттадаьча тIехьарча шерашка Шонла яха вьетнамски провинци бIаьшерен тIехьаяьлар дегIаахара. Колоннальни хана цу лоаман мехка даха мео, тхай, кхуму иштта кхыдола зIамига халкъаш хьунахи кIотаргехи мукъадаьха лаьтташ оахаш, чарахьал леладеш цхьацца хIамаш гулъеш дахар. Иштта язде, деша ховш бацар уж. Тахан кIезигача къамий викалий дерригa бераш школашка ух, медицински учрежденей шерра сеть хьаяьй, клубаш хьалъяьй, библиотекаш хьайийллай, наьха вахара боарам лакхбеннаб, 90 процент совгIа бола юрта баха нах кооперативашка чубоагIа. Ший шурий фермашца, чай плантацешца, из чакхдоахача предприятешца ерригача мехка йовзаш я Моктяу яха агропромышленни комплекс.

СУРТА ТIА: Шонла провинцера кооперативех цаI.

ВИА — ТАСС сурт.

ХАЛКЪО МОГАДУ

Мишта ях тахан Афганистан? Цу хаттара жоп луш ала дезаш да керттерадар мехка халкъа юкъе машар оттабаь хилар долга. ДРА революционни правительства цу наькъо берригача мехка хьинар айдаьд. Из хьинар айденналга, цу наькъах нах тешилга гуш да улицашка, учрежденешка, дукха йолча кабульски тикашка, дешара заведенешка, заводашка. Шоайла вIашагIкхийттача наха эггара хьалха дIа-юха дувц керда хоамаш — цхьаькха группо а шийгара герз Iодиллад, хьалха байдда дIанхача наьха итташ дезалаш шоай мехка юха цIабаьхкаб, яхаш. Джелалабад яхача городерча университета общежитеш хIанзарчоа дIаеннай шоай мехка юха цIаухача наха. «Дала аьннадале, гIулакхаш тоалургда», йоах наха.

Халкъа юкъе машар оттабара никъ наха чIоаггIа хьаллоац. Аз къамаьлаш даьд дуккхача афганцашца — торговцашца, гIулакхаш тIарча нахаца, болхлошца, ахархошца. Царна массанена а хет: машар котбала беза Афганистане.

— Дукха тIемах уйлаш яьй оаха, — аьлар сога Кабулерча цхьан зIамигача гина дас Керим Ахьмада. — Цудухьа цхьан хана машара дешаш тIехьашка даьннадар. Тхона сенна беза тIом? — йоах цо, хIаьта цу хаттара ше жоп а лу. ТIемо хIалакбу берригаш а, царца цхьана торговцаш а. Байдда лелача наьха группашта ахча тела дезаш хул уж а. Цу гIулакхо товараштa маьхаш тIаде ттийт. ХIаьта маьхаш лакхделча наьха вахар дох, къаьстта мискача наьха вахар. Ишта бараш дукхагIа ба Афганистане. Иштта уйлаш йолаш бар аз къамаьл даь дуккха а афганцаш.

ТIаккха фу йоах дукха ха йоаццаш халкъана духьала хиннараша. Укх деношка сона вейзар Мир-хуссейн. Кабула юххерча Мирбачакот яхача моттиге 120 саг чувоагIача герзах тоаеннача группана бIарчча ялх шера кулгалдеш хиннав из лакхарча дегIара зIамига саг.

— Пешаварерча тхоай командоване приказаш кхоачашдеш ялх шера тIом баьб оаха, — йоах Мир-хуссейна. — Мухь бахьаш йоагIа колоннаш йохайора, нах боабора, хьайоахар нахагара хIамаш, ахчаш, кхыдараш. ХIаьта Пакистанера тха «командираш» рузкъах хьалбиза, хIама ца эшаш, сакъердаш, атта дуне дуаш бахар. ДIахо иштта даха безам бац тха. Тхоай лаьтта машар хилар лов тхона. Нагахьа санна тхо дерригаш цу «баьччашта» карара дIадолхе, уж а дIабаргба хIаман даькъе а боацаш.

Иштта хет ДРА правительства даь кхайкарал хьал а лаьца, герз Iодилларашта. Таханарча дийнахьа уж эзараш ба.

Малаш ба Мир-хуссейна бувцаш бола «баьччаш». Из хаттар дир аз Кабульски университета профессорга Мир-Хуссаин шахага.

— Мехкара цхьайола социальни группаш Афганистане машар ца хилийтара духьала я аьлча бакъхургдац, — аьлар цо. — Афганистана наха хьаллоац къамана юкъе машар оттабара никъ.

Из политика къоабалъю тха мехкарча революцена духьала хиннача дуккхабараша. Масала, мехкара дIанхача США бахача афгански эмигрантий викалаш бар Кабуле дукха ха йоаццаш. Духьала аьлча, уж нах бар США конгрессагара контрреволюцена лаьрхIа ахчеи герзи «доахаш» хиннараш. ХIаьта, хIанз цар йоах, мехка машар оттабара юкъе дакъа лаца кийча да тхо. Мехка духьала бола оппозиционераш — уж ба керттерча даькъе Пакистане гулбенна «исламски партей» кулгалхой, шоаш Iехабаьча бIаьш эзараш наха кулгалде йиш йоацилга дагадоал царна, нагахьа санна тIом соце. Къамана юкъе машар оттабара духьала ба, дина мутIахьа да тхо, яхаш леларaш, тайп-тайпара спекулянташ. Цудухьа мехка цхьайолча районашка, къаьстта афгано-пакистански доазон йисте контрреволюце юкъ-юкъе цатоамаш доах тIом ца сацийта гIерташ. ДРА правительства ший оагIорахьара тIом сацийта боллаше а леладу уж хIамаш. Цхьабакъда, мугIарерча «муджахиддинаша» кхетаду мохк хIалакбаь тIом соцабар — къамана юкъе машар оттабар долга.

Къамана юкъе машар оттабара духьала малув? Юха а из хаттар дир аз цхьаькханега — США-ча афгански эмиграце викалга Саид Джамаль Хусейнага. Цо яхачох, шийна бовзача нахага гIолла, ший бувзамашца гIо даьд цо американски конгрессе афганцашта духьала дола соцамаш чакхдоахаш.

— Тхона массехк шу дийзар «муджахиддинашта» американски новкъостал дара цар закон чакхдаккха. ХIанз тIом соцабе Кабул гIерталгах тийша а тийша, оаха лаьрхIад оппозиционни «партей» группашта конгрессага новкъостал ца дайтара духьала довла. Нагахьа санна Хекматияра, Раббанина, кхычарна США-с новкъостал ца дойя, Афганистанера тIом соцаргба. Цу гIулакха къамана юкъе машар оттабара духьале е ца эшилга Вашингтоно кхетадар да керттерадар.

Тайп-тайпарча нахаца къамаьлаш дир аз укх деношка. Царех хIараненa духьала отт дIахо хургйола машаре Афганистан. Царна массанена а бакъахьа хет шоай мехка машар эттача. Уж санна бола нах тIехь-тIехьагIа дукхагIа хул. ХIаьта тIом хьаллоаттабе гIертараш кIезиглу. Из иштта хила дезаш а да, хIана аьлча дукхагIболча афганцашта гу баьдеча туннелачара хьежача сердала зIанараш.

Кабул.

Ган БОРИС,
АПН соб. корр.

Специалиста хьехамаш

ТIЕХЬАТЕТТА ЙИШ ЯЦ

ШийтталагIча пятилетка шоллагIча шера ялатеи доакъареи культураш дика хьувкъае лерхIаш ба республика агропромышленни комплекса къахьегамхой.

20—30 процентага дIакхоачаш бола хьалкхеьча культурий хьувкъам зене йолча садоаллача хIамаша, лазараша, оасаро боабаь дIабоаккхилга ховш да. Из зе ца дайта йиш я ерригача биологически, химически, агротехнически комплексех дола балхаш лерттIа чакхдоахе.

Юрта боахама специалисташта ха деза шин шера ка бола ялат тIахиннача кхашка кхы цIаьккха гурахьа дIаювш йола культураш дIайийча, полупара хьисапе лаьттана обработка яра агроприем телхайча, «хлебная жужелица» яха садоалла хIамаш дукха хьахулга. Из шоашта хой а хIара шера агротехника гIожа телхаю цар. Цу зуламеча хIамаша доккха зе ду гурахьа дIайийнача культурашта.

Боахамий кулгалхошеи специалисташеи шоашта аттагIа долча тайпара дIаюв уж мукъа ухкача кхашка. ХIаьта вIалла теркал дац агротехника телхаеш хилар. Иштта, хьахулийт цар лазараш деттадолийтеи зене йолеи хIамаш. Из бахьан долаш дукха кIезигагIа хул чубахьа хьувкъам.

Укх шера хьатIадаьнна ка бола ялат чIоагIа нийлха хиларах, лоа кIезига долаш Iа дарах, къаьстта дукхагIа хургья «хлебная жужелица». Цар личинкаш дукха я Грозненски, Надтеречни, Наурски, Сунженски, Малгобекски районий кхашка. Царга зе ца дайтара ший ханнахьа ялатийна обработка е еза, 12 процент йолча гексахлоранomаца (цхьан гектара 20 килограмм кхоачийташ), 30—40 процентах йолча метафосомаца (1—1,5 килограмм гектара кхоачийташ) обработка е еза.

Гуйре йIаьха хиларах йийбай грызунаш. Уж дIадахача шера хиннарел дукхагIа я. Къаьстта дукха Iайний ужаш хьажкIаш, генараш, дуккхача шерашка тIаювла баьцаш тIахиннача кхашка. Iа кIаьда хиларах кIезиг ца луш бIаьстанга йоал грызунаш. БIарччача шера кхы тIа дукхагIа хулаш дIа а гIоргья.

Грызунаша тIабена кхерам нийса кхетабаьб Грозненски, Ачхой - Мартановски, Шалински районий дуккхача боахамий специалисташа. Лоаццача юкъа ялат тIадолча кхашка обработка яйтай цар. Уж балхаш сиха чакхдаьхад Назрановски района «Маяк» яхачеи Малгобекски района М. Горьке цIерагIчеи совхозашка. Цу районий кхыча боахамашкеи Надтеречни района совхозашкеи обработка е болабеннабац.

Ка бола ялат тIадолча 78 процент хулача кхашта молхаш теха обработка яьй. Республике юхедисарашта мамогга сихагIа из яь яккхара оарцагIбовла беза специалисташ.

Минеральни удобренеш ехкаш подкормка еш санна грызунашта духьала обработка яра а Iан замалахьа керттерча мероприятех я. Цудухьа из лерттIа чакхъякkхийтара мел эшараш де декхарийла ба специалисташ.

Ка бола ялат нийлха хьатIадаьнна хиларах оасаро зе де тарлу. Хьалхе а цIенхаштта кийчо е еза химически хьисапе оасар дIадаккхара. ХIара шера из мероприяти лерттIа чакхъяьхаяц опрыскивателаш во кийчъяь хиларах. Халахете а из сурт бIаргагу укх шера а. Февраль бутт юкъекхаьча бале а тоаянза дукха агрегаташ латт.

Цхьадолча боахамашка оасар дIадаккхара химически молхаш етт самолеташцеи вертолеташцеи. Уж Iохувшаргйола моттигаш кийчъяра хьалхе а йоакхо е еза. Сунженски, Малгобекски, Назрановски, Грозненски, кхыча районий дуккхача боахамашка цу гIулакха уйла яц, агротехнически ханех балхаш чакхдахийтац. Гербицидаш а етташ, ший ханнахьа химически оасар дича дегIайоагIача культурашта зе дар кхерам бац.

Р. ГАЗАРОВА,
республика баьцовгIаш лораяра йолча станце начальник.

Къона оазаш

БУЗУРТАНОВА Мовлатхан

ЦУ ХАНА ДЕНЗ

Селлар ха яьннаяц цу хана денз.
Безама — бІаьстан малх чубизабац.
Син уйлай масса дой дІатайсадац,
Бетта лир бийсаех дІатиннадац,
Селлар ха яьннаяц цу хана денз.

Селлар ха яьннаяц цу хана денз,
Лоам тІаре шийла шаш, гой, дешадац,
Кхестача вай лаьтто, никъ хийцабац,
Эссо а ший апар, гой, хийцадац,
Селлар ха яьннаяц цу хана денз.

Селлар ха яьннаяц цу хана денз.
Хьо вицваь, гІозъяллал со хьаьстаяц,
БІаргашкар хьа амат дІадайнадац,
Сатессар совдаьнна дог дилладац,
Селлар ха яьннаяц цу хана денз.

Селлар ха яьннаяц цу хана денз.
ТІаккха со хьежаргья, хьежа низ ба,
Безамех елхаргья, мехка хий да,
Хьа сибат лувцаргда, из лепаш да,
Селлар ха яьннаяц цу хана денз.

ДЗАУРОВА Марет

ГУЙРЕ

Гуйра, гуйра, гуйра,
Кхаьла дена ди.
Гуйра, уйлан хийла
Іа со кегаю.
Дарзилг доладелча,
ГІийло хьекха мух.
Легаду цо гІанаш,
Безам белхабеш,
Белх са мерза безам,
Іоухийташ хий.
Белх са мерза безам,
ЧІоагІа саготдеш.
Хьона хац са безам,
Иззал чІоагІа бий.
Гуйран хоза Іалам
Цунах делхаш дий.
Нагахьа саготденна,
Са хьайзача хьай.
Деррига диц а денна,
Дог доссалой хьай.
Из са дега безам
Хьа сих дІаз гІерт.
Из са бІайха безам
Хьоца хила гІерт.

КОДЗОЕВ Нурди

ТАМАШИЙНА САГ

Цох кхетацар нах,
Из Іовдал ва йоахар,
Гонахьа Іа дар —
Из лаьтта оахаш воаллар.

Шелал латтар ара,
Дуне гІорадаьдар,
Арахьежаш корашкара,
Нах пишкашта юхха багІар.

Цецбувлар цунах нах:
ТІеракхесса кетар,
Ше аьхача кхай тІа
Из фийгаш дІадувш воаллар.

Оалхазараш гІеттацар,
ГІорадаь лаьтта цекар,
Цунна хьацар Іоухар,
Из раьза волаш велар.

Кий уллар лай тІа,
Кетара йисте.
«Аз дІадийннача фийгах
ТІаргья бІаьсти».

ЧЕМХИЛЬГОВА Лида

КЪОНАЛГА

Са къонал, хьо сих ма ле!
Безам ба са вахар довза,
Новкъосташта йІовхал ле,
Харцонашца майрра къовса,
Кхоанен турпал борал зе.

Са къонал, хьо, сих ма лел,
БІаьсти йоал ший ферта тоссаш,
Безамах дог Іобадел,
Михца ловзаеш са мосаш,
Човхаел са мекъа кхел.

Къонал, хьо сов сиха уд,
Лохлел Іийне, дел хьай сабар,
Іа са хийла юкъагІдут.
Лов хьо кхехкар, мохк Іа кхабар, —
Аз сай уйлаш сица лутт.

КПСС члена кандидаталла учетни карточка киса а доаллаш, ЦІеча Седкъа ши орден а йолаш, душмански пхоно яьча човнах хинна муъа а болаш, 1982 шера гурахьа эскаре гІулакх дань а ваьнна ший мехка цІавера Прохоров Николай. ДІауйла йича Николая вахара никъ бІаьха бац: школе, тІаккха профессионально - технически училище дешаш хиннав, Іилматохкама институте слесарьсборщик волаш болх баьб, СССР Герзашцарча Низашка гІулакх деш хиннав. Ший вахара наькъ тІа уж санна бола, царца вІашагІкхетар — бІарчча вахара школа йола нах шийх беттабеннилга Николаяс автобиографе тІа яздаьдац.

Эскаре гІулакх дань ваьнна цІавеча московски цхьан предприяте механосборочни балхий слесаралла балха вахар из. Болх дика бора цо. Иштта общественни балха а юстара латтацар Николай. Советски делегацена юкъе а волаш Москве XII-ча Дерригдунеи кагирхойи студентийи фестивале дакъа лоацаш хилар из. ХІаьта 1986 шера 25 февралe КПСС XXVII съезд хьаеллача дийнахьа Прохоров Николайна Кремле Даьхен лакхагІдола совгІат — Ленина орден елар. Иштта лакха мах бир парте, правительствас цун къахьегама, цуц хьинареча вахара позице.

Предприяте чоалхане боахама механизм дикагІа йовзар духьа Московски автомеханически институте сайранарча отделене дешаш ва из. Деша хала да йонкха юкъ юкъе а енна, дукхадар дицдаларах. Цхьабакъда, из халонаш ла Іема ва.

СУРТА ТІА: Прохоров Николай ший сесагаца, московски № 361 йолча юкъерча школа хьехархочунца Викайцеи, воІаца Егоркацеи цІагІа.

В. СОБОЛЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

НАЗРАНЕРА ХЬОВЛА

Дукха ха яц укхаза маькх ю завод мерза хьовла арахеца йолаенна. ХІаьта а адресаш дукха лехад цо хІанзлехьа а: Тюмень, Пермь, Устинов, Куйбышев... Ткъо-ткъо килограмм йолаш хозача картонах яьча яшкаш чу а деллий дІа-хьа дохьийт из укхазара. Района ийдархошка а кхоач.

Тайжа болх бу цехо. Укх квартала план 250 тонн я. Январь бетта ара а хийца дІаяхьийтай 100 тонн совгІа.

Лакха профессиональни говзал Іомаьй из керда продукци кийчъеча: цеха мастера Арчаков Башира, бригадира Парчиев Беслана, генардаьтта доаккхача Пугоев ИсмаІала, Майсигова Іайшета, технолога Куриева Эсета, кхычар.

Сезонни болх ба цеха бар: генараш хиларга хьежжа. Иштта оттаяь я цун режима график а.

М. КАРАЕВ.

ЗАЙНАП

БЕЛАМЕ ДУВЦАР

Бе-бе хул нах. Цхьабараша дувца хІама хилча модз дуаргдац, вокхар таьлме йижача шоай котамах а къайле ю. Цхьабакъда, царех дикагІбараши вогІабараши къестабе эшац аьнна хет сона, керттера дар — ший доацача гІулакха юкъе ца гІертар.

Массехк ди хьалха тхоай коа наІарга латтар со. Шоай цІагІара хьаара а яьнна, новкъа гІолла хьайоагІача сай лоалахочун Бексолта йоІах Зайнапах бІарг кхийтача хана. Хьажал, аьнна хийтар, ма хоза а товш а йоІ я. Дукха ха мичай йиІиг хинна, бІийг санна удаш лийнна. Ишта сиха хьахул-кх саг. БІаргга цІацкъам тохача юкъа...

— Іуйре дика хийла шун, вотн, — йоах.

— Дукха яхийла, — жоп лу аз.

Дахар-денар хоаттача юкъа аз зув цун иразе бІаргаш, эхь хеташ йоага басилгаш, дош массаза оал бувхьа накха. Къамаьл дІаьхлу, ше балха йолча моттигах, ший новкъостех дувц цо. Липпаргаш санна безаме дешаш хьаух цун багара, зовнеча пандара оаз хьахозаш санна хеталу. «Ираз да-кх хьо чуйодача цІен», — ях аз сай дагахьа.

Хозача, тайжача боларца новкъа гІолла дІайодача Зайнапа тІехьахьежаш латт со. Цу ханна коара хьаарайоал са цІеннана

— Зайнап ярий из? — хетт цо. — Малх мо хоза йоІ хилар-кх цох.

Цу дийнахьа дар е шоллагІча дийнахьа дар хац, юха а бІаргаяйра сона Зайнап, автобуса чу согахьа букъ а болаш латташ. Ше цхьаь яцар из, ханна цул кІезига воккхагІа а хургволаш зІамига саг вар цунна уллув. Цар шорттига, сага дІаца хазийта гІерташ, дувцача къамаьла дешаш детталора са лергех. Лоаман хьастара хий санна цІенача безамах хьалдиза дар уж.

— Кастта цхьана даха ховшаргда вай шиъ, — йоахар зІамигача саго. — Аз деррига а наьнага дІадийцад, цо даьга аьннад.

— Асламбек, сенна даьд Іа из? — хьоагстаелар йоІ. — Бакъдий Іа яхар?

Кастта сецар автобус. Зайнап тІера Іо а яьнна, новкъа гІолла дІайолаелар. ЦІаьхха юха а хьежа, кІирвенна корах арахьежаш латтача зІамигача сагага кулг лостадир цо.

Цхьа-ши ди даьннача гІолла коанаІарах тата деш а хеза, дІааравальлар со. Ханал сол кІеззига воккхагІа а хургволаш, нийсвенна къонах ва латташ.

— Марша воагІалва, — ях аз, — чувола.

— Маршалца вахалва, — жоп лу цо.—Хьоца кІеззига къамаьл долаш вар со, вай шиъ довзаш деце а.

Коа а даьнна, боала кІал латтача гІандаш тІа Іоховш тхо. Хьаьшага хаттар а дань, цІагІа дІачуяхар цІеннана.

— Дезал кхийча саготонаш дукхагІа хул ма оалий, — йоах хьаьшас. — ВоІ ва са саг йоалаерг хинна. Хьа лоалахочун Бексолта Зайнап хьоайнча фу дар-хьогІ, яхаш, я-кх са цІеннана. Фу нах ба уж? Фу саг я йоІ ше?

Сайна хетар сихха дІаала венавар со, дагадехар автобуса чу дайна сурт а. Цхьабакъда, цІаьхха юхаваьлар. Сай дагахьа хет сона, аз дика я а аьлча, акхар гаргало а йича, тІаккха цхьа хьовзам хуле... Цул совгІа, тха фу ГІулакх да кагийча наьха вахара юкъе гІерта. Хийла моттигаш хиннай дика дІадоладеннар во чакхдоалаш а.

— ДаьллахІий, хьога фу аргда-м хац сона, — ях аз. — Дика дар-кх беррига несарий вай ма яххара хилча. Уж хила-м хилац.

— Бексолта йоІ чІоагІа куц долаш, хоза саг я аьнна дийцад сога, — вел хьаша. — Са цІеннана-м яла ма йоалий нус ийрча хилар кхераш.

Юха а дІакарча беннача соцабир аз мотт. Сона хозахетар кхычарна ийрча хета а ма тарлой. Цул совгІа, цхьаболча кхалнаьха юхьсибат сиха хувца а лу.

— Вай даьша яьхад хозал делкъелца, хьаькъал валлалца, — ях аз.

Чіенга кІал кулг а хьекха кІирвенна сона бІарахьежар хьаша.

—ТІаккха оамала фу саг я Зайнап? Тарлургья аьнна хетий хьона тхоца, боккхийча нахаца? — хьоаставелар из.

Цу миноте жоп дала венавар со. Цхьабакъда, халла сатехар, сабар дир.

— Кхалсага оамал, хьаша, гуйран ди санна я, — ях аз, — Іуйре шийла хул, делкъийга сийрда малх хьож, сайрина лоа дулл. — БІарг сийрдабаьлар са иштта хоза а нийса а жоп айса лахарах. — ЦІенда, хьо тахан дикача дагара воацаш санна хет сона, — аьлар хьашас.—Е аьла хола тІара чувенав хьо е цІеннанас вас яьй?

Со йистхиланзар. Цу тайпара дешаш укхаза сай коа а доацаш кхычахьа хезадаларе, ала хІама доацаш а вусаргвацар.

— ТІаккха метта, эхьа, гІулакха, эздела миштай Зайнап? — хетт хьашас. — Дукха ха ма йий карт мара юкъе йоацаш шо даха, тешац со йоІах ала хІама доацаш хьо ва аьлча.

— Хезадий хьона вай даьша яьхар: хьалхашкахьа хьеже мара ког ма баккха, тІехьашкахьа хьеже мара дош ма ала. Нийса аьнна да. Дукха нах хул гучахьа — дика, къайлагІа — во. Хийла моттигаш нийсъеннай дикача даь во тІехье кхувш.

— Сабардел, — йоах хьашас, — вийста валар да дикагІа е вестанза валар да?

Из а аьнна дІаваха гІертар хьаша. Аз-м сиха кхетадир из сайна лекха зурма йолга. ХІаьта а дегабуам банзар. Ловча, алийта. ЦаІ да сона салоІам беш: цхьанне а аргдац со сай доацача гІулакха юкъе гІерташ ва.

ДІахо фу хилар яхий оаш? Зайнап шийна везача зІамигача сагага маьре яхар, хІанз шин кІаьнкеи йиІигеи нана а я. Каст-каста гу сона из да-нана долча йоагІаш. Иразе доаг цун бІаргаш, безаме бувхь накха, хьалха санна тайжа да болар.

Дукха ха йоацаш цун маьрда а кхийттавар сох.

— Зайнап чуяьннача хана денз сийрдадаьннад тха цІа, — йоах цо. — Новкъа хиларий хьона аз цу хана хьайга аьннар. — Аз дийцачун маІан кхетадаь хила дезар-кх цо.

— Мичара, — ях аз, — хиланзар.—ЦаІ цІаккха диц ма делахь: зІамигача саген йиІийи вахар кхычар цІаккха а ког тІа ца лайза гІайре я. Царна шоашта мара йовзац цун къайленаш.

КАРТОЕВ Мурат.

● Нохч-ГІалгІай АССР профсоюзий областной Советеи журналистий Союзеи

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬ ДИКАГІА ДІАХЬОКХАРА

Эргалонаш яреи сухалбареи декхараш кІоаргдара, XII-ча пятилетка планаш кхоачашъяра, производственни коллективаш, беррига къахьегамхой Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дузача денна сийленца накъа баха оарцагІбахара йола социалистически яхь газеташеи, телевиденеи, радиоси дикагІа, кІоаргагІа гойтаргйолаш шерра-шера хулаш йола конкурс укх шера дІахо яхьа лаьрхІад НГІАССР журналистий Союзои профсоюзий областной Советои.

Конкурсе дакъа лоац республикански, городской, районни, многотиражни газетий, НГІАССР телевиденеи радиои комитета журналисташа.

Конкурса итогаш еча хана лоархІ:

КПСС XXVII-ча съездои КПСС ЦК Пленумашеи даь соцамаш кхоачашдара, парте областной комитета соцамаш кхоачашдара, XII-ча пятилетка экономически а социальни а дегІайоагІаргйола планаш ювцара, Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача денна сийленца накъа бахара, Іилма - технически прогресс сихъяра, экономика интенсификаци, арахецача продукце дикал, къахьегама овсарле лакхъелга, порядоки дисциплинеи чІоагІъяра республика къахьегамхоша беш бола болх хьагойтар;

къахьегамхоша социальни къахьегамеи оагІошкахьара дакъа лацар, саг идейно-политически, нравственни наькъаща хьалкхеваран цун творчески низаш лакхдаран йола социалистически яхь ювцар;

къахьегама коллективий, хьалха латтача боахамхой, производства мастерий дикагІйола опыт ювцар, из йоаржаяр, къахьегама а, яхьа а дикагІйола формаш гучаяхар;

журналистски говзал, жанрови материалаш тайп-тайпара хилар, къахьегача сага сурт, цун сибат, оамалаш, гІулакхаш дувца хар;

язъяь араьнна материалаш наха мишта тІаэц.

Журналистий коллективашта лаьрхІа оттаяьй ялх ахчан премн: царех кхоъ — республикански газеташтеи НГІАССР телевиденеи радиовещанеи редакцештеи. ХІаьта хьалхара премн — 100 сом, шоллагІъяр — 80 сом, кхоалагІъяр — 60 сом; районнии, городскойи, многотиражнии газеташта а оттаяьй кхоъ премн: хьалхаръяр — 100 сом, шоллагІъяр — 80 сом, кхоалагІъяр — 60 сом.

Цул совгІа оттаяьй кІоаргга маІан долаш, Іоткъам беш йолча публикацей социалистически яхьа тема лахара къахьийгача авторашта лаьрхІа кхоъ премн: хьалхаръяр — 50 сом, шоллагІъяр — 40 сом, кхоалагІъяр — 30 сом.

1987 шера 1 январе денз 30 декабре кхаччалца газеташ тІа кепатехаи телевиденеи радиои гІолла чакхъяьннеи материалаш конкурсе дІалу первични организацеша, партийни комитеташца дага а яьле. Уж дІаядара ха я 1989-ча шера 20-ча январе кхаччалца.

Конкурсе кхаьчача материалашка хьож жюри. ДикагІъяраш къоастаяра юххера соцам бу НГІАССР журналистий Союза правлене бюроси профсоюзий областной Совета президиумои.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

СПОРТА ХОАМАШ

ФУТБОЛ

Нохч - ГІалгІайчен Іан ханарча футболах йолча чемпионата тІеххьарчул хьалхара тур чакхъяьлар. Ераш я цуй результаташ: «Агропром» — «Колос» — 1:2, «Нефтяник» — «Строитель» — 1:0, «Монтажник» — «Динамо» — 3:1, «Вайнах» — «Нефтехимик» — 5:0, «Даймохк» — ЧИТО — 4:2, «Машиностроитель» — «Урожай» — 2:1, СДЮСШОР — «Темп» — 4:1, ДЮСШ («Терек») — «Локомотив» — 2:0.

Ахфинале яла таро йолаш я «Машиностроитель», «Монтажник», «Даймохк», «Вайнах».

ДЗЮДО

Ленинграде чакхъяьлар дзюдох йола СССР чемпионат. Цига 78 килограммага кхаччалца йолча дозала категоре лакъа лоацаш хилар Вараев Башир. Из чемпион хилар.

ХЬАЙБАЙ ФЕРМАШКА ЦІИ ЦА ЯЛИЙТАРА ДЕ ДЕЗАРАШ

Колхозий, совхозий кулгалхоша, хьайбаш леладераша шоай боахамашка цІи ца ялийтара цІера кхерамзлен бокъонаш кхоачашъяра а хьайбаш леладеча помещенешка цІера духьалара режим лоаттаяра а тІехьа цІенхаштта тІахьожам лоаттабе беза.

Фермай зданешка дийнахьа хьайбашта доагІачул дукхагІа доакъар леладе йиш яц. Доакъар къаьстача отсеке е помещене леладе деза. Йол, ча, кхыдола доакъар хьайбаш леладеча зданей бада тІа леладе бокъо лу, нагахьа санна бадеи тхови йоагаш йоацача хІаманца къайла бале, бадаш тІа тунгалгаши электропроводкеи еце, доакъар пу тІа хьа тІа доахача а тІера Іодоахача а моттиге ца йоагача хІамах даь лерттІа тІакъовлаш ногІараш дале. Пишкашкеи тунгалгашкеи (уж йоагІача моттигашка) лерттІа болх байтара тІахьожам лоаттабе боагІа. Йоагаш йола пишк тІахьожам боацаш йита йиш яц. ХІаьта иштта пишка юхе лелае йиш яц доагора материалаш, йол, ча, кхыдола доакъар. Хьайбаш леладеча помещенешка ханна лаьрхІа пишкаш увттае бокъо лац.

Хьайбаш леладеча помещенешка гІаьле оза а цІераш летае а бокъо лац. ЦІераш ювлара бахьанех цаІ да электропроводаши электроприбораши хила еззача тайпара вІаштІехьа ца хилар.

Электропроводаш аьлаца, чада ардакхащца къайладаха бокъо лац. Электролампашта каьхат, кхыйола хІамаш тІахьерчае йиш яц.

Яьга электропредохранителаш заводе хьаяьча кердача предохранителашца хувца еза. Электрически сердал еце къайла йолча фонарех пайда эца бокъо лу. Фонараш доагораца хьалйиза йоагІа дийнахьа хьайбаш леладеча помещене арахьа лаьрххІа из гІулакх кхоачашде аьнна белгалбаьхача наха. Хьайбаш леладеча помещенешта гонахьара территори массаза цІена лелае еза. Помещенешка чувода а аравоала а моттигаш массаза мукъа хилийта йоагІа. Цар наІараш атта хьаеллалургйолаш царна юхера лоаи кхойи цІендаь дІадаккха деза. Хьайбаш леладеча помещенешка цІера кхерамзлен бокъонаш йовзаш болча наха дежурстваш чакхъяха еза. Царна, нагахьа санна цІи яьлча из йоаяра хьакъехьа йолаш йолча средствах пайда эца а деррига доахан кІалхардаха а ха деза.

Хьайбашта лаьрхІа помещенеш цІи йоаяра средствашца: огнетушителашца; хий чудолча педашца, ведрашца, баргашца, белашца Іалашъяь хила еза. Уж средстваш массаза пайда эца йиш йолча хьале хила еза.

Нагахьа санна цІи йоале гІулакх ду персонал а хаьхой а моттигера ДПД хоам бе а, хьайбаш кІалхарадаха а, йолаш йолча средствашца цІи йоае хьажа а декхарийла ба.

НГІАССР МВД пожарни охрана управлени.
Нохч-ГІалгІай республикански ВДПО совет.

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 ФЕВРАЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — Іуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — «Дунеи кагирхойи».
8.40 — «Хьайбай дунеи тІа».
9.40 — Мультипликационни фильмаш: «Цветочная песенка», «Трое защищают свой дом», «Лампочка».
10.20 — «Кердадараш».
16.00, 17.05 — «Кердадараш».
16.15 — «Эргалонаш: опыти проблемаши». Документальни фильмаш: «Уголь — наши заботы», «Тиру Камон».
17.00 — Мультипликационни фильм.
17.15 — «Моаршал да хьога, музыка».
17.45 — «Финлянди тахан». Новкъара заметкаш.
18.15 — «Михаил Иванович Калинин». Документальни фильм. «Уж хьалхарчарца бар» яхача циклацара.
19.15 — «Резонанс». Азерча машаран кхерамзленни тІехьа». Йистедаьлча — халкъа ашараш.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Он, она и дети». Телевизионни художественни фильма премьера.
22.55 — «Тахан дунеи тІа».
23.10 — Чехословацки эстрада артистий концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйранара гимнастика.
8.15 — Іилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 —А. М. Горький. «Песня о соколе», «Песня о буревестнике». 7-гІа класс.
9.05 — Музыка чура фаьлг. П. И. Чайковский «Датский альбом».
10.05 — СПТУ дешархошта. Истори.
10.35, 11.35 — Дезала вахара этикеи психологии. 9-гІа класс.
11.05 — Шахматни школа.
12.05 — Іилма-довзийтара фильм.
12.30 — Физика. 8-гІа класс.
12.55 — Лыжни спорт. Дунен чемпионат. ФРГ-ра трансляци.
15.15 — «Кердадараш».
17.00 — «Седкъалг». Берашта киноальманах.
17.50 — «Техникана ремонт яра — сухали дикали». Рейд (нохчий меттала).
18.00 — Документальни фильм.
18.15 — Хьайбаш леладераш хьахьегама фронт (гІалгІай меттала).
18.45 — «Негатив».
19.00 — «Нохч-ГІалгІайчен ди».
19.20 — Баскетбол. Европейски чемпионий кубок. МаІанах. «Жальгирис» — «Задар» (Югослави). Каунасера трансляци.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.20 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш. Сергох цхьа дош.
20.30 — «ХІара письмона — теркам» (нохчий меттала).
21.00 — «Ха».
21.40 — «На карнавал, на карнавал». Музыкальни передача.
23.00 — «Кердадараш».

20 ФЕВРАЛЬ

I ПРОГРАММА

7.00 — Іуйранара зарядка. Мультфильм. Музыка.
7.30 — «Ха».
8.05 — Хьамсарча мехка иллеш. Минскера передача.
8.35 — «Іалама къайленаш». Іилма - довзийтара фильма премьера.
8.50 — «Он, она, и дети». Художественни фильм.
10.05 — «Кердадараш».
16.00, 17.20 — «Кердадараш».
16.15 — «Эрсий къамаьл».
17.55 — «...Ялхайтта шу даьннеи бокхагІеи».
18.30 — Хьай могаш хила безам бале», 2-гІа передача.
18.45 — «Тахан дунеи тІа».
18.55 — «Профсоюзни гІулакхах массейтта интервью». Документальни фильма премьера.
19.55 — «НаІараш йийлла йолаш». Телевизионни художественни фильма премьера. 1-гІа сери.
21.00 — «Ха».
21.40 — «НаІараш йийлла йолаш». Телевизионни художественни фильм. 2-гІа сери.
22.45 — «Тахан дунеи тІа».
23.00 — «Къоарза яй». ГДР-ра эстрадни передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйранара гимнастика.
8.15 — Телевизионни документальни фильм.
8.35, 9.35 — Истори. 4-гІа класс.
9.05 — И. О. Дунаевски музыка.
10.05 — СПТУ дешархошта. Обществоведени.
10.35, 11.40 — Истори. 7-гІа класс.
11.05 — «Нана школа».
12.10 — «Лишь верую сердцем в победу...».
12.55 — Лыжни спорт. Дунен чемпионат. 20 км. Кхалнах. ФРГ-ра трансляци.
14.45 — «Кердадараш».
14.50 — XX-ча бІаьшерен эрсий искусство. Ефим Честняков.
17.10 — «Гизела Циппола». Фильм-концерт.
17.45 — Іилма — производствана. «Хиш дехкача лаьттай таронаш».
18.15 — Киножурнал.
18.25 — Сихдара наькъагІа.
18.50 — Мультфильм.
19.00 — «Нохч-ГІалгІайчен ди».
19.20 — «Литературни гІараска». А. Сулейманов (нохчий меттала).
20.00 — Сийлахьа Октябри вай мохки.
20.15 — Лыжни спорт. Дунен чемпионат. Трамплина тІара кхувсавалар. ФРГ-ра трансляци.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Фестивалаш... Конкурсаш... Концерташ».
22.40 — «Кердадараш».

РАДИО

19 ФЕВРАЛЬ

6.40 — Керда хоамаш.
6.55 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Передачай программа.
8.35 — Реклама.
8.40 — «Ца малар — вахара норма».
11.15 — Ленински миллионий университет.
11.30 — «Микрофонаца Грозне гІолла».
11.50 — Реклама.
15.15 — «Патриот» (гІалгІай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Хьамсара иллеш». Музыкальни программа.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — «Еррига резерваш йий-хьогІ балха тІа?». Шалински районера передача (гІалгІай меттала).
18.40 — «Атеист». Радиожурнал (нохчий меттала).
18.55 — Реклама.

УКВ

19.00 — «Эрсий ворхІ мерз болча гитара историецара». Концерт-очерк.
19.35 — М. Сулаева дешашта дахка иллеш.
20.10 — «Халхарга вехар». Концерт.

20 ФЕВРАЛЬ

6.40 — Керда хоамаш.
6.55 — Хоамаш.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — «Іилма — производствана».
8.45 — «Пролог Великого Октября».
11.15 — «Талантий дукха бесаш».
15.15 — Литературни Нохч-ГІалгІайче.
15.30 — Музыкальни радиооткрытка.
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «ДоттагІий оазаш».
17.31 — «ЦІе сийгаш» (гІалгІай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — «Кийчон мугІаре».
18.40 — «Хьона. Даьхе, салтечун дог» (гІалгІай меттала).

УКВ

19.00 — «Советски илли да дунеи тІа денаш». Музыкальни программа.
19.49 — «Къона оазаш».
20.20 — Инструментальни музыка.

Хаоттам

Тахан республике гІоллеи Грозней морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш. Іуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, секунде 0—5 метр лаьгІо мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 3—8, къулбехьа 12 градусага кхоачаш а, Грозне 4—6 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

РЕСПУБЛИКА ЭКРАНАШ ТІА

«БОРИС ГОДУНОВ»

Московски кинематографисташа чехословацкии малхбузенгермански коллегашца цхьана керда экранизаци яьй А. С. Пушкина «Борис Годунов» яхача трагедена.

Цу сийлахьча произведенега хьалха а хьийжаб Станиславкий. Немирович - Данченко, Мейерхольд санна бола цІихеза театральни режиссераш. 1954 шера режиссера Строевас киновариант яьккхай Мусоргске йовзаш йолча опера.

СССР халкъа артиста С. Ф. Бондарчука «Борис Годунов» фильме А. С. Пушкинан драма эггара хьалхара экранизаци я.

«Саги халкъи. Сага кхел— халкъа кхел. Из я лоархІамегІа йола пушкински тема. Эрсий сийлахьча литература юкъе гІолла чакхйоал из. Из яшха гІийртав со айса шолоховски фильмаш оттадеча хана а, сай кхыча балхашка а. Укх кердача фильме из тема керттера я», — йоах С. Бондарчука.

Борис Годунова роль ловзаю С. Бондарчука. Фильме Іехкарца актерски ансамбль. Самозванца роль ловзаш къона актера Александр Соловьева.

«АТАКА»

М. Горьке цІерагІча студе кинематографисташа зрителашта могаду В. Возовикова «Ший дань воІ» яхача повеста мотивегІа даьккха ер керда фильм. Цун режиссер ва Игорь Николаев.

Из картина вай эскара таханарча денах, цун нахах да. Фильма турпал лейтенант Тимофей Ермаков ва. ТІехдика танкови училища яьккхача цо, ше хорж Центральни Каракумашка латта полк. Шаьрача аре ха халонаш Іехкхетарий мотив балхъан. Цул совгІа, Ермакова барт кхетац а ше а командованица а. ХІаьта къоначо эпсаро уйла еш дар салташта ученеш, шоаш Іема «ловзар» а хеташ, мабарра бола тІом санна кхетаелга дац.

Амма, фуннагІа даь а ше яхар нийса долга дІахайта гІертача Тимофейс цхьацца гІалаташ дувлийт.

Лейтенанта Ермакова роль ловзаю ВГИК-а выпускника Сергея Чекапа.

Фильма сценаре автор вовзаш вола кинодраматург Василий Соловьев ва.

«СЕДКЪА ТІАРА САГ»

Цу картина ларде йнжай космически ареацарча машареча, пайдаэцна ва шагІехкхетарий идел. Фильм дакьлхад американски кинематографисташ цхьана ноахаларча Джон Карпентера.

Цу картине советски зрителашта духхьашха гургба керттера ролаш ловзаеш бола Джефор Бриджеси Карен Аллени.

ЮХА А ЭКРАНА ТІА

Юха а экрана тІа да 1971 шера «Мосфильм» киностуде оттадаь, берий беша заведующеца, кІаьдача, эздийча, тІахьежача хин ши тІадам санна къухой тоаба керте латтача «Доцент» аьнна цІи тилла волча сагах тараволча Трошкинца нийслуча тамашийнача хІамех.

Режиссера Александр Серый оттадаьча цу картине зрителашта цІаькха цкъа а гургба бовзаш бола актераш Евгений Леонов, Георгий Вицин, Раднэр Муратов, Наталья Фатеева, кхыбаьш.

В. КОВАЛЕВА.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохама секретара — 2-84-68; отделаш: партийни дахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностни транспортан — 2-75-81, 2-65-01; юрта бахамана — 2-47-84, 2-90-60; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-60, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ00066. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 693.